



1954

STUDENT BODY CASOPIS

TRIBUNINE

NOVI

KOMUNISTI

ODDELKI

LJUBLJANA

Lukno zasej

POVEZAVA ŠTUDENTOV MARIBORSKE IN LJUBLJANSKE PEDAGOŠKE AKADEMIJE

Bila je sobota, ko smo se z avtobusom odpravili na pot proti sočni Štajerski. Celodnevni program je obsegal študijske posvete med profesorji in pa razgovor med predstavniki študentov.

Ze zunanji vtis nove Pedagoške akademije v Mariboru nam je pokazal, da niso bili skromni z razsežnostjo objekta, nakar so nas mariborski profesorji in študentje prav pristrčno sprejeli. Po uvodnih besedah obeh dekanov v amfiteatru, to je namreč največja predavalnica, so nam razkazali še vse ostale predavalnice, laboratorije, šolske delavnice, samopostrežno restavracijo, knjižnico in druge prostore. Vse je opremljeno nekje v sodobnem stilu, vendar so pa tudi napake in pomanjkljivosti kot povsod.

Ostali del dneva so si profesorji razdelili na že omenjene študijske posvete in poročila, študenti pa smo imeli medsebojne razgovore, izmenjava izkušenj in podobno.

Mariborčani so nam pripovedovali o svojem sistemu. Opisovali so nam delo v OO ZSMS, nadalje so nam pripovedovali o njihovem delegatskem sistemu, o katedrah, o delu posameznih sekcij, o njihovem študijskem življenju. Nekje v istem smislu smo tudi Ljubljanci opisovali svoje delavne kapacitete. Bistvena je bila povezava nas študentov, sklenili smo, da bomo v bodoče poskušali delati kar največ skupaj in to na vseh področjih.

Po kosilu so nas mariborski študenti povabili na ogled muzeja NOB in pa ogled samega mesta Maribor. Tudi pri zadnjem dnevnem obroku hrane so se še kar naprej kovala prijateljstva. Sproščeno vzdušje se je zaključilo s podelitvijo plaketa mesta Maribor.

Se bolj pristrčno je bilo slovo in resnično upanje v tesnejši povezavi.

Lah Rakfo

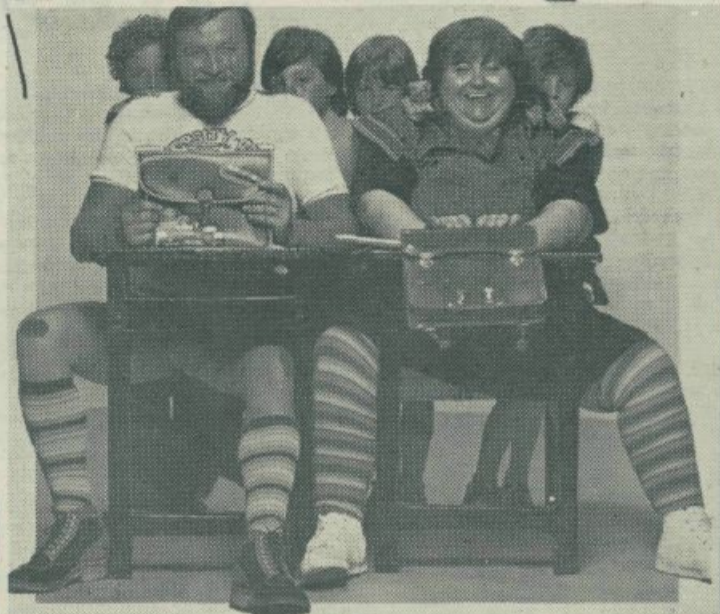


FSPN

22. novembra je zasedal fakultetni svet (FS) in obravnaval pereča vprašanja in probleme te fakultete. Po pregledu zapisnika s prejšnje seje je bila na vrsti prva točka dnevnega reda - problem materialnega stanja FSPN. FS je ugotovil, da bo FSPN letos sicer dobila 11 % več kot v lanskem letu, vendar pa ko upoštevamo letošnjo stopnjo inflacije, ugotovimo, da bodo sredstva namenjena FSPN realno manjša. To pa pomeni, po besedah dekana, da ni zagotovljena niti enostavna reprodukcija. Ugotovljeno je bilo, da financiranje poteka še vedno po stari proračunski logiki, ob tem pa se pozablja, da FSPN vsako leto razširja svoje dejavnosti. S strani vodstva fakultete je bilo slišati, da bo prisiljeno odstopiti, če se stanje na področju financiranja ne bo uredilo.

V drugi točki je FS obravnaval nekatere probleme študija SLO, vendar je bila podrobna razprava predstavljena na naslednjo sejo. Ko je FS obravnaval učinkovitost študija, je bilo rečeno, da „so bili na tem področju doseženi nekateri uspehi, da pa s tem ne smemo biti zadovoljni“. Delegacija študentov je posredovala svoja stališča v zvezi z ocenjevanjem pedagoško-znanstvenega dela in opozorila na nizko „produkcijo diplomantov“, za kar je po njihovem mnenju potrebno poleg ostalih vzrokov navesti tudi tega, ki govori o merilih, ki veljajo po velikem številu „uporabnikov“ teh kadrov. Očitno je namreč, da so ta merila tako nizka, da dovoljujejo redno zaposlitev študentom, ki so končali le dve ali tri leta študija na tej fakulteti, kaj šele, da bi diplomirali. S tem v zvezi je bila posebej omenjena RTV Ljubljana, ki je pravo „zbirališče faliranih študentov FSPN“.

V naslednjih točkah je FS obravnaval še ustanavljanje posebne izobraževalne skupnosti, študij sociologije kot predmeta B na FF in kadrovske zadeve.



PRISPEVEK ŠTUDENTOV K RAZPRAVI O UČNEM REDU

Sprotni študij stopnjuje sodelovanje pedagoških delavcev in študentov. Zato je nujno, da se poleg sprotih preizkusov študentskega znanja opravljajo tudi preizkusi uspešnosti pedagoških delavcev.

Uspešnost pedagoških delavcev bi se preverjala na dva načina:

1.) Komisija sestavljena iz profesorjev, asistentov in študentov bi na osnovi pisemenih vaj in testov ugotovila uspešnost predavanj. Za osnovo bi ji služila primerjava z znanjem študentov na „povprečnih“ evropskih fakultetah iste smeri.

2.) Študentje bi dvakrat v semestru ocenili delo svojih učiteljev. Nad 50 % negativnih mnenj bi pomenilo nezaupnico.

Če bi oba načina preizkušanja dela pedagoškega delavca dala za neko obdobje negativen rezultat, bi mu izrekli opomin. Po dveh zaporednih negativnih ocenah pa bi se pedagoškemu delavcu odvzela možnost poučevanja za dobo enega semestra.

Ta tekst je bil predložen študijski komisiji na seji 16. 11.

STASKO JUŽNICA

VSAK ŠTUDENT V LJUBLJANI NAJDE LUKNJO ZASE ?!

Na razpolago imamo nekaj zanimivih podatkov, ki jih je zbrala socialna ekonomska komisija pri univerzi. Pregled bivanja študentov v času študija za prejšnje študijsko leto govori, da je stanovalo doma 28 % študentov, vozilo se jih je v Ljubljano od drugod 20 %, študentski domovi so „vsebovali“ le 17, % študentske populacije, kar 35 % ali 6092 pa se je moralo soočiti z neprijetnim iskanjem sobe v tej prenatrpani ljubljanski stanovanjski zmeđi. Se sreča, da toliko sob obstoja, saj bi sicer marsikateri ostal na cesti ali pa brez možnosti študiranja. Po vsem tem bi študentje morali bolj spoštovati naše sladke stanodajalce, saj se ravno ti najbolj brigajo za našo populacijo. Če bi se zanašali le na kapacitete študentskih domov in na zavzetost pri reševanju tega problema, bi nas gotovo že kdaj vrag vzel. Dasi nas naši luknjodajalci precej odirajo, bi nas točni podatki o teh odiralnih sposobnostih gotovo spravili v šok, ki bi bil huji od vsake obljube, da bo kmalu nekdo vendarle začel skrbeti tudi za študentska stanovanja vsaj trohico bolj kot do sedaj.

KOMUNISTI O DELU UK ZSMS LJUBLJANA

21. novembra se je ob 17. uri sestal aktiv zveze komunistov pri predsedstvu UK ZSMS Ljubljana. V dnevni red si je zapisal le eno točko - delovanje UK ZSMS po smernicah 10. kongresa ZSMS. Na sestanku aktivna so bili poleg ostalih vabljeni še predsednik MK ZSMS Ljubljana, predsednik RK ZSM Slovenije, tov. Vrhovščakova, izvršna sekretarka pri CK ZKS; vendar se zadnja dva sestanka nista udeležila.

Na sestanku so komunisti v predsedstvu UK ZSMS poudarili vprašanje svojega delovanja, saj je bilo zadnje čase, pred in po 10. kongresu ZSMS, nazadnje pa na predsedstvu RK ZSM Slovenije in v listu Mladina, večkrat poudarjeno (sicer nikdar konkretno), da je pri UK ZSMS Ljubljana čutili težnje in nostalgije po stari organiziranosti študentov, po študentski organizaciji. Po dvehurni razpravi je bilo ugotovljeno, da na UK ZSMS Ljubljana niti po OO ZSMS na fakultetah ljubljanske univerze takih teženj ni! in da je v bodoče potrebno taka vprašanja sproti reševati.



TRIBUNINE NOVICE

URA DELA TIK - TAK



umeli neko aktivnost, neke aktivnosti, pri neki aktivnosti, neke aktivnosti in z neko aktivnostjo, se preselimo malo nazaj. Tja v sredo novembra, ko so člani tega kluba organizirali letno skupščino ali sestanek ali karkoli, da bi se pogovorili o svojem delu, rekli kakšno močno, da bi se jih slišalo, kajti že na začetku je bilo opaziti vzdihne, kako jih na posameznih občinskih konferencah ZSMS nihče ne upošteva in da so potem seveda z aktivnostjo same težave. V prostorih univerzitetne konference ZSMS se je zbralo okrog 40 članov, novih članov, simpatizerjev in pristašev pristašev, da bi se spomnili malo na preteklo študijsko leto in ugotovili, kaj bi bilo potrebno storiti v letošnjem negotovem, mračnem, temačnem in zamorjenem letu - oziroma bolj rečemo koncu leta. Ko so se vsi odkašljali in si nadelali na obraze najbolj resne izraze, se je začelo. Najprej so nekaj govorili, čisti brez kakšne posebne vsebine. Od tega mi je ostal samo podatek: 900 študentov z obale na ljubljanski univerzi (seveda vsi niso aktivni člani kluba - bi nam šlo predobro!)! Potem so tovariši govorili nekaj o delu in zapomnil sem si samo to, da so porabili 400 starih jurjev za tiskanje plakatov, ki so seveda lični in v več barvah, ampak kaj to pomaga, ko je pa štiristo jurjev velik denar. In po tem mirnem in strunem referiranju se je začelo. Pirančani so predlagali, da bi se organizirali posamezni klubi za vsako mesto.

KOPER, IZOLA, PIRANA



To bi pomenilo, da bi poseben klub obstajal za Piran, poseben za Izolo in poseben za Koper. To naj bi omogočilo lažji pritok sredstev s posameznih občinskih konferenc ZSMS in sploh naj bi se ob taki organizaciji stvari spremenile bistveno na bolje. Seveda so ljudje začeli operirati s številkami, da je 900 študentov veliko in da morajo biti zato organizirani po posameznih mestih itd. itd. . . . vendar pa je lahko tako organiziranje po mestih samo dvojezen meč. Kajti kdor pozna malo bolj gospodarski ustroj slovenske obale (tjakaj se bodo seveda vračali diplomanti univerze - vsaj zaželeno je, da bi se!) ta tudi ve, da obala danes nastopa kot celota, da je izredno razvito medobčinsko sodelovanje, da gre za investicijsko prelivanje . . . da gre skratka za izredno specifično povezavo, kajti ta omogoča boljše nastop obale na tržišču, pred svetom ali karkoli že hočete. Čeprav se to sliši malce kolosalno, je vendar tako. In zato sedaj ne kaže vnašati nemir v študentski klub, pač pa velja skupaj prijeti za delo in res kaj narediti. Kajti vsakršno odcepljanje študentov treh obalnih mest bi pomenilo tudi udarec za samo akcijsko enotnost. To bi pomenilo krepitev nekakšnega životarjenja, ki ga je še sedaj preveč.

No, seveda je bilo tudi na sestanku nekaj zdravega duha. Tako so nekateri predlagali, da če že steče reorganizacija in osamosvojitve, naj bi obalne študente povežemo vsaj koordinacijsko, kar bi bilo vsekakor zelo koristno. Veliko bolj pa bi bilo okrepitev sedanjo organiziranost in uvedbi kolektivno predsedstvo, v katerem bi bili predstavniki treh obalnih mest. To bi bila verjetno še najboljša rešitev, tudi glede na število prisotnih na tistem sestanku, ki jih bolj ali manj lahko štejemo za stalno prisotne na akcijah kluba, kajti gorjenje o 900 študentih je nesmisel, pravljica o Rdeči kapici in babici in volkcih in kravcah . . .

Pa še za nekaj gre, kar ni majhen problemček. Vsako novo organiziranje pomeni tudi nova finančna sredstva pa tudi postopki za registracijo se vlečejo kot jara kača. Da si lahko kolikor toliko uradna oseba, moraš imeti štampiljko, pa plakate . . . ampak to je denarček, ja, ja . . . denarček, denarček . . .

Z nakopavanjem novih težav okrog reorganizacije bi spet nekaj časa stalo tisto konkretno delo, ki bi ga moral klub opravljati, da bi opravičil svoj obstoj. Problemi so, vendar jih nekateri še niso opazili! Trenutni in najbolj pereč se tiče študentov medicinske fakultete, zlasti tistih, ki so sedaj v drugem letniku. Za kaj gre? In zakaj so njihovi pasovi nenormalno dolgi? Seveda zaradi tega, ker so jih nategnili njihovi bodoči vslužbojemalci. Namreč

KOPER, IZOLA, PIRANA

KOPER, IZOLA, PIRANA

KOPER, IZOLA, PIRANA

KOPER, IZOLA, PIRANA

Tomaž Gorenc

SLOVENSKA USRANA nova FILOZOFIJA & TK CO

BERGMANOV

7.

Taras Kermavner, famozni nategovatelj slovenske poezije na kopita nikoli-spreminjajočih-se kategorij površnega eksistencializma, nekdanji strukturalist (ker je na veliko uporabljal besedo struktura), zdaj sem in tja tudi predstavnik „nove filozofije“, je v Poljih (Novi Sad) objavil paberkovanja o vprašanju smrti (Nalepnica o smrti, Polja 236). Poezija mu je postala legitimna sila za izrekanje tistega, kar obstaja v svoji sušični obliki popolnoma zunaj nje in čemur je dal Tine Hribar genialni vrhunec z nagotovitvijo, da je „človek umrljiv“. Popolnoma brezstrastno zbiranje nalepk z napisom „smrt“ je nadomestilo vsakršno razumno (reasonable) govorenje o stvareh poezije.

Zanimivo je dejstvo, da govori T.K. naenkrat s stališča družbenega kritika, distancira se – in se spet ne distancira – od stališč „srednjega sloja“ na način, kot ga pozna usrana nova filozofija, distancira se na usran način, tako da si pozitivno ne upa izreči nobene družbene kritike, ne da bi se kar naprej skrival za zaslonom poetskih čevkarij. To je napravil že v pamfletu Kritika in literatura (Problemi 168-169); iznašel je pozicijo kritike nad vsako stranko, operira s poenostavljenimi pojmi politične ekonomije, da bi potem vse zavrgel kot blagovno družbo kot relativno naploho: „Levica in desnica, resnično in napačno na ravni masovnih medijev, koristno in nekoristno na ravni predmetov, natura in kultura itn., vse je zamenljivo in pretkljivo.“ Beri ta tem: socializem in kapitalizem sta „pretkljiva“, svoboda in suverenstvo sta „zamenljiva“. Baudrillard je izrekel maksimo slovenskega buržuja: „vse je nedoločljivo“. In naprej (v Nalepnici o smrti): „Odpor se zdi nemogoč, ker ni več vere, da bi bilo lahko tisto, kar prinaša zmagoviti odpor, različno od vsemaganege, zvrženega; zgodovinska izkušnja uči...“ Kaj uči zgodovinska izkušnja? Te trditve prav gotovo ne potrebujejo literarno-teoretične komedije. Lahko jih slišite v gostilni ob vsakem času! Zakaj tovariš T.K. ne napiše jasno: Jaz, predstavnik slovenskega srednjega razreda maloburžoaznega sloja, ki se mi v novi družbi nekako godi, razglašam, da sem od začetka proletarskega prevrata ni zgodilo nič pretresljivega novega. Živim v svetu stvari, ki večne bde nad menoj (blagovni fetišizem?), sem za to, da stvari pojasnjujem in včasih napravim kakšno zmedo (... moje vedno življenje kritika, bravca in pojasnjevalca literature; in tudi sam sem jemalo prispeval k omenjeni zmedbi, imenovani 'idejna' in 'estetska'... – kritika in literatura). Zame so bile smrti Kajuha, Jarca, Kovačiča in mnoge druge nepomembne, ker v tem svetu niso nič spremenile – razglašam jih za reživni model. Živi so jih zmanipulirali že s slavljenjem („Salomonova poezija je bila čudna osvoboditev izpod strahovlade starih pojmov in redstav: z izjemno suverenim gibom je odstranila breme, ki je tiščalo mlade generacije – ne njihova, temveč tuja – manipulirana, ideologizirana smrt.“) – grozilo se ob misli, da bi moral svoj dražestni individualizem zakopati v kolektivno psihologijo obnove. Kramparske poezije ne sovražim zaradi njene resniške (pod)povprečnosti, temveč zaradi dejstva, da bi moral biti udeležen v stvareh, ki me ne zadevajo (Struktura in zgodovina). „Menim, da je za to paradoksalno zamenjavo, za ta včasih komični včasih žalostni nesporazumacialno angažirane literature s seboj in z družbo kriv-a predvsem neustrazna, konvencionalna, blokirana, tradicionalistična ideologija (podč. P), ki jo njeni predstavniki še vedno goje v nesrečnem verovanju, v zablodi, a jim bo prav ona odprla čudežna vrata v svet prave družbene resnice.“ Sociološka komponenta v slovenski moderni in modernistični literaturi, (Polja 175) (By the way, nekdo je govoril neki perspektiva, da je za počasen troj slovenskega naroda po vojni kriv prav „proletarski mit“.) V tem svetu spreminjanja je potrebno šibke zasnovane literature, ki je za svoj subjekt pravila revolucijo, se pravi revolucionarno literaturo, čimprej pozabiti kot prešen korak in jo nadomestiti z „realno“ zavestjo „srednjega sloja“!

Sicer pa je ob članku T.K. v Poljih potrebno pripomniti: gola ekonomija niti je bila za časa NOB vsedoločujoč kriterij. Govorim o tem, kaj medeljuje današnji čas in njegovo anatomijo. Cajtgajstovski Zupancič je s svojim abstraktnim govorjenjem o Uporu, Trpljenju, Osvoboditvi, nagovalcih kot naročen za malikovanje; Kajuha, Kovačiča, Nazorja se ne malikovati. „Niti mrtvi ne bodo več varni pred sovražnikom, če zmaga,“ pravi Benjamin. In: „Pravzaprav samo odrešenemu človeštvu popolnoma pada njegova preteklost. Ali drugače: samo odrešeno človeštvo se lahko v kakem trenutku sklicuje na svojo preteklost.“ Tudi pozabljene preteklosti (mističizacija, odpoved) je del te ekonomije smrti, smrti, ki pridobiva s zabljenejem pomen letargičnega spanca, bivanja ličinke. Ta smrtni drežer bivanje stvari, od koder je po besedah T.K. človek izginil, je predikacija niti, neprestano odmiranje fetusa ali fetišizacija smrti. S tem naivnim, sem tja tudi vitalističnim (vitalizem je druga plat vprašanja o smrti) ne moremo iskati resnične osnove avantgardnega dela slovenske poezije, iščemo lahko v njeni sinkretistični zmesi (tudi na ravni poetike) religioznih, filozofskih in zdravorazumskih nedonošenčkov.

MPUNGI

oni Gomišček BERGMANOV SLAB OKUS V KIČASTEM JAJCU

Bergmanovo Kacje jajce je postavljeno v natančno-do-minute opredeljenem Berlin leta 1923. Zgodba je postavljena na ničelno točko, ki ji je leta vsaka zgodovina, torej predzgodovina. Koordinate „stanja“ so brezposelnost, nerazumljiva inflacija in prav tako nerazumljiva apatija ljudi, ki se, črnobelega in upočasnjene, premikajo preko platna v popolni tinitosti zvoka. Za tujca, cirkusanta-trapezista, je vse skupaj ena sama ora, hujša od tiste, ki ga že sicer – paranoičnega kot je – ali bi vsaj želel ti v filmski pripovedi – tlačiti vsako noč. Bergmanovo zanimanje za individualno paranojo nekoga je stvar njega samega in njegove izpovednosti, toda, če hoče vnesti zgodovinsko vizijo nacizma, mora biti do zgodovine tudi resničen. Pred tisto „zanimivo“ pozno jesenjo leta 1923 je bila, če že drugič, ne, vsaj izgubljena prva svetovna vojna, bila so množična delavska gibanja številne revolucije, ki jih je weimarski republiki tako ali drugače uspelo tretji. Bil je torej poraz buržoazije, upanje in zmaga proletariata in še poraz oletariata. To pa je bilo verjetno pomembnejše od dejstva – posledice, da cigarete stane toliko in toliko milijonov; ta predzgodovina je bila vzrok tudi splošni apatiji, trenutnemu nezaupanju v prihodnost. Ali, bolje, neznanju za prihodnost. Iz vsega tega, kar je bilo pozne jeseni leta 1923, ni bil ali najmanj očiten uspeh nacizma deset let kasneje; politične igre, ki so peljale Hitlerja na oblast, so bile eno, množice, ki so na zadnjih parlamentarnih volitvah glasovale za levčarske stranke, pa drugo. Enačenje ali anemaranje tega je neupravičljivo, kot je tudi povsem izsiljeno enačenje zore posameznika ali vseh posameznikov z neko latentno ali že manifestirano družbeno moro.

Lažnost osnovnega ideološkega zarisa zgodbe dobi v zgodbi sami konkretnosti v norem zdravniku Vergerusu, ki vodi srhljive raziskave o psihični zdržljivosti ljudi v posebnih pogojih in pod vplivi raznih drog. Ta lik melodramatičnega zlobnega zdravnika, ki ima svoj sistem razumskosti trajen na zaključkih iz teh raziskav, naj bi bil prerok! Ob vsem tem pa je vno ta zdravnik začetek in konec vseh skrivnostnih smrti, vključujoč smrt nekovega brata Maxa, ki je sprožila celotno zgodbo. Gledanje razvoja odedečega plazilca v utesnjeni lupini jajca je za našega preroka isto kot edanje ljudi v nekem utesnjenem dekorju, v povsem nameščenih življenjskih situacijah, ki se le na videz reproducirajo v „sobi“, dejansko pa v laboratoriju“. Kakršenkoli strah zato v tem filmu ni družben strah, ampak povsem nameščen strah. Film sam pa je grajen na sistematičnem stopnjevanju strahu, ki je na koncu koncev tudi edina želja tega filma. Mistika Zla niti ni demistificirana, marveč je pokrita in vzdrževana s tesnobo strahu, ki Bergman gradi na osnovi že zdavnaj odkritih in uporabljenih stilskih stitev. Učinek strahu je povsem predelan in vsiljen – v projektu tega vsiljenosti si Bergman še najbolj pomaga z glasom v offu, s katerim stalno vtrjuje kontazne in planske efekte. Film se tako začne, nadaljuje in konča s stilistično slabega okusa, porajajoč kič pa smo lahko z izredno malo truda zaznali v nek zadnjih Bergmanovih jajcih, najmanj pa od Krikov in Šepetanj dalje.

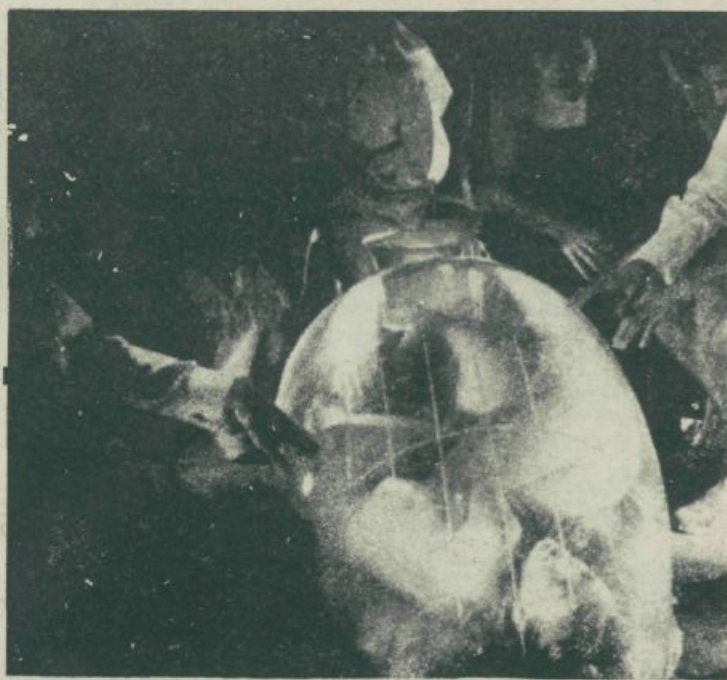
Bergman nam tako resda nudi že narejen, dosežen in komentiran efekt strahu, pripravljen za takojšnje zaužitje, ne daje nam nobenega posebnega ali novega estetskega doživetja, pripišemo mu lahko vse značilnosti kiča, od tega, da je umetniška laž, do tega, da je bolezen sistema umetniških vrednot, toda s tem mu moramo priznati tudi vse, kar sodi h kičastemu izdelku.

Torej: Bergmanu se je nedvomno posrečilo odkriti potrebe snobistične malomeščanske publike, ki hoče brez posebnega napreznega doseči „lepo“, „umetnost“ in ki je prelena, da bi iskala rešitve novih stilskih rešitev in prijemov. Bergman dela za publiko, ki je pripravljena sprejeti in bogato nagraditi tistega, ki ji bo ponudil vnaprej pripravljene emocije, ki ji ne bo težil s polisemičnimi znaki in ki ji bo istočasno sugeriral idejo, da ravno s podoživljanjem že sicer vsiljenih efektov izpopolnjuje privilegirano estetsko izkušnjo. Oglejmo si ta Bergmanov depozit že dokazanih argumentativnih tehnik – preizkušenih stilskih rešitev – nekoliko pobljže. Še prej pa en glasbeni štiklc.

Kabaretna glasba in odsotnost zvoka med menjavanjem filmove špice in kadra z lebdeto množico naj bi označevala razdvojeno Abelovo osebnost: površnost in nič, na osnovi katerih Abel vstopa v odnose z drugimi okoli sebe in išče samega sebe. Sekvence, ki gredo iz interierjev v eksterierje, se začno z zvočnimi znaki: ropot ali šum s ceste se vizualizira v težko vlečen vozček, tramvaj ali kar v cesto polno dima. Interierji so poenostavljeni s stalno uporabo prvih planov s hitrimi zoomiranj, približevanji ali oddaljevanji objektov in obrazov. V nekaj „analitičnih“ totalih v Manuelinem stanovanju pa je dana popolna predmetnost Abela in Manuele, predmetnost, ki že na samem začetku objasni, da med njima ne bo nikoli prišlo do tesnejšega človeškega odnosa. To nam dodatno potrjuje vrsta zaporednih hitrih zatamnitev, ki ne označujejo nekega nadaljevanja kadra ali sekvence, ampak nas „postavijo“ v povsem isto sceno brez razvoja. Odsotnost „jučič“ – ali kar Boga – ni samo prikazovana s stalnim menjavanjem kadrov zunanega mračnega nočnega življenja in notranjega purpurnordečega lažnega, ampak jo mora potrditi tudi župnik, ki je zaradi jezikovnih poenostavitve kar lepo American. Poskusi bega iz sedanjosti so zato čisto paranoične investicije v premagovanje osamelosti z bežanjem od ljudi, ki imajo ime in obraz, k ljudem, ki ga nimajo in ki ne poznajo našega. Naključna plačana prijateljica noči, ki te ne vpraša po imenu in ki ne zahteva od tebe lepega ksilta, odgovarja stanju odsotnosti odgovornosti. Toda to ji ni dovolj; še prej mora povedati, da se temu pravi pekel. Torej: prostor brez izhoda, v katerem si, če pa še nisi, v njega drviš. Brezizhodnost je sploh vodilni motiv celotnega filma. Ob vsiljivem glasu v offu nas na to dejstvo opominjajo rešetke, ki so na koncu vsakega poskusa bega. In da se v vsakem neuspelem poskusu bega tesnoba in strah samo še stopnjujeta, nam Bergman zelo preprosto predstavi s številom cigaret, ki jih mora Abel pokaditi, in s količino alkohola, ki ga mora Abel popiti, če hoče spati, prepustiti svojo zavest podzavesti, ki mu daje manj utrudljive, toda še vedno moreče izkušnje.

Velika MORA pa ima v filmu eno samo dimenzijo: strah, ki izvira iz nasilja in ki poraja nasilje. Nasilje, ki pripravlja svoje žrtve do odločitve za smrt, je samo nori zdravnik, medtem ko se redki rjavosrajčniki zadovoljujejo z razbijanjem nosov, navadnim pretepanjem ali „samo“ poniževanjem ljudi. Abelovo nasilje je povsem brezvezno in niti ni ustaljen razrešitveni vedenjski vzorec: Abel sicer udari Manuele, prostitutko in se naključno pretepa s trgovskim parom, potem ko je v najbolj vsakdanji pijanosti na najbolj vsakdanji način razbil izložbeno okno, toda takrat, ko bi moral uporabiti nasilje, ostane ciničnohladen. Njegovo nasilje je povsem podrejeno lažnosti celotne zgodbe in ima samo v tej lažnosti svojo utemeljitev. Taka je tudi Manuela, ki je po potrebi povsem materski ali povsem povožen lik, ne da bi bili prehodni iz enega stanja v drugo kakorkoli utemeljni. Če osebe iz Kacjega jajca slučajno res tlačijo kakor mora, potem je to tista mora zaprtosti in iskanja identitete, ki smo je vajeni v vsakršnem Bergmanovem filmu.

SLAB OKUS
KIČASTEM JAJCU



EVROPA

WILLIAM BLAKE – PESNIK, SLIKAR IN VIZIONAR

Malo je velikih pesnikov, za katere bi bili njihovi sodobniki tako gluhi in pred katerih pesništvom bi si tako krčevito zatiskali ušesa, kot pred angleškim pesnikom, slikarjem in vizionarjem Williamom Blakeom (1757–1827). Tako so njegova dela skoraj sto let čemela pod prahom časa in le nekaj najobčutljivejših duhov (kot Wordsworth in Coleridge) je v njih zaslutilo vso veličino. Odkrilo jih je šele naše stoletje in pesniki kot T. S. Eliot, W. B. Yeats in Northrop Fry so ga začeli pravično ocenjevati.

Kajti Anglija Williama Blakea je bila Anglija puritanizma, prosvetljenstva in racionalističnih idej, častila je bogastvo, pridobitništvo in udobje. In seveda je bil Blake v tem okolju osamljen in preciziran, saj je zavrnil ugled in bogastvo, čeprav bi zlahka imel oboje. Še bolj od tega pa je njegove sodobnike presenetilo to, da ni hotel slepo verjeti v prijetno urejeni materialistični univerzum in da je razglašal Bacona, Newtona in Locka za lažne preroke. Ti so oznanjali racionalizem in postavljali boga visoko nad človeka, Blake pa je bil globoko prepričan, da je imaginacija najvišja božja iskra v človeku samem. To pa je pomenilo že skoraj enačenje človeka in boga. S tem je postal Blake ekstremni humanist in take ideje so se zdele sodobnikom tako revolucionarne, da so si jih lahko razlagali le kot obliko norosti. Ta sloves se ga je držal vse življenje in še dolgo po smrti je veljal za „norega pesnika“.

Temu je verjel celo William Wordsworth, čeprav je dodal, da ga Blakeova norost zanima bolj kot zdrava pamet Walterja Scotta ali lorda Byrona. Druga stvar, ki je postavljala pregrado med njim in njegovimi sodobniki, so bile Blakeove vizije. Že od otroštva so ga spremljala najrazličnejša videnja, ki pa so bila posledica njegove izredne občutljivosti in izurjene sposobnosti projiciranja notranjih imaginativnih podob. Njegovo vizionarstvo je pač vzdevek, ki ga pritikajo vsem velikim umetnikom, ki imajo dar in sposobnost, da novo in sveže vidijo stvari s svojim „notranjim očesom“. V pismu svojemu prijatelju doktorju Truslerju piše: „Čutim, da je človek lahko srečen na tem svetu. In vem, da je ta svet svet domišljije in vizije. Vsaka stvar, ki jo naslikam, je od tega sveta, vendar je vsi ljudje ne vidijo tako. Skopuhovim očem je zlatnik veliko lepši od sončne oble in mošnja, vsa zlizana od denarja, veliko lepše oblikovana kot vinska trta, ki se šibi pod grozdi. Drevo, ki v oči nekoga zvabi solze sreče, je v očeh nekoga drugega samo nekakšna zelena stvar, ki stoji ob poti. Nekateri vidijo v naravi samo smešnost in popačenost, a po teh se ne bom zleđeval; samo nekaj redkih ljudi je, ki zares vidijo naravo. Očem človeka z imaginacijo je narava imaginacija sama. Kakršen je človek, tako tudi vidi. Kakor je oko ustvarjeno, takšna je tudi njegova moč. Prav gotovo se motite, ko trdite, da fantazijske vizije niso od tega sveta. Meni je ves ta svet ena sama neskončna vizija fantazije ali domišljije...“

Imaginacija mu je pomenila temeljno ustvarjalno silo človeške duše. Na nekem mestu govori tudi o tem in pravi: „O naravi vizionarke domišljije ali imaginacije se malo ve. Večna narava in trajnost njenih večno bivajočih podob veljata za minljivejši, kot so stvari vegetativne in umrljive narave.“ Tu Blake spominja na Carla Gustava Junga in njegove „večno bivajoče podobe“ lahko enačimo z Jungovimi „arhetipi“ ali „prvotnimi podobami“, ki že od davne preteklosti ležijo v kolektivni podzavesti ali najgloblji plasti človekovega razuma. Znana raziskovalka Blakeovega dela in življenja Kathleen Raine meni o tem takole: „Blake je v sebi združeval zmoglost simboličnega mišljenja antičnega in psihološko poglobljenost modernega človeka. V tem je bil sto let pred svojim časom.“

WILLIAM BLAKE

EVROPA

„Pet oken osvetljuje jamskega človeka: skozi eno diha zrak, skozi eno glasbo sfer poslušaj, skozi eno preden večna trta sega, da grozdje trga, skozi eno opazuje drobne delčke večnega sveta, ki stalno raste, skozi eno pride in odide, če le se mu zahoče; vendar ostane, saj sladke so ukradene slasti in kruh, ki naskrivaj ga sneš, topi se v ustih.“

Tako je pel Čarovnik in se rogala s progastega Tulipana: saj misli je, da ga nihče ne vidi. Ko je končal, izpod dreves sem vstopil, v klobuk ujel ga, kot si otroci ulove metulja. „Odkod to veš, gospodič mali?“ sem rekel. „Kje si naučil se te pesmi?“

Ko je spoznal, da v moji je oblasti, je odgovoril: „Moj gospodar, ves tvoj sem. Ukaži mi, ubogati te moram.“

„Povej mi, kaj je snovni svet in če je mrtev!“ Smeje mi je odvrnil: „Napisal knjigo bom na cvetnih listih, če me boš hranil z mislimi ljubezni in če boš dal mi piti kdaj bleščeče fantazije pesniške; in ko se bom napil, ti bom zapel ob nežni lutnji in ti pokazal ves ta živ svet, kjer vsako zrnice prahu veselje diha.“

Domov sem ga odnesel v toplih nedrih: in ko po poti trgal sem cvetlice, pokazal mi je vsako večno rožo. Ubrane rože so ječale, on pa se je glasno smejal. Kakor oblak kadila so me ovijale: ko sem prišel domov, za mizo sedel in v roke vzel pero, da pišem, Čarovnik moj je sedel poleg in mi narekoval „Evropo“.

Preludij

Brezimna senčna ženska se je izvila iz prsi Orca, lasje so valovili ji v Enitharmoninem vetru in glas njen je takole pel:

„O, mati Enitharmon, ali rodila boš še kaj sinov? Da zbršeš mi ime, da me ne bo več najti, kajti od dela vsa medlim! Kakor teman oblak, ki tovor stresa svoj ob hudi uri.“

Na nebu korenine spletam, na zemlji spodaj pa sadovi moji valovijo, se penijo, obujajo v življenje, prvič rojeni in prvič zaužiti! Zaužiti so in sami zauživajo! Zakaj si morala, prekleta mati, potem v življenje me zbuditi?

Turban zvijem si iz debelušastih oblakov okoli trudne glave in se kot v plašč ognem v plahasto vodovje, a mesec in zardelo sonce in brezštevilne zvezde na zemljo z dežjem lijejo porodne bolečine.

Navzgor v Nebesa se oziram, čeprav se nočem! Nerada zvezde štejem, sede v brezdanjem breznu svojega nesmrtnega oltarja. Plamtečo moč jim jemljem in na svet prinašam tulečo grozo, lakomne ognjene kralje: požrešne in požrte, ki se v temi potikajo po pustih gorah, v gozdovih večne smrti, kjer stokajo v drevesih votlih. Oh, mati Enitharmon! Ne zaznamuj z obliko trdno tega silnega zaroda ognja!

Iz polnih prsi ti rojevam tisoče plamenov in če jim vtisneš svoj pečat: odpravili se bodo proč in me pustili hladno kakor smrt. Oh! Tonem v temni bolečini in vizionarski sreči.

In kdo povezoval bo neskončnost z večnim trakom? Kdo jo v plenice dal in hranil z medom jo in mlekom? Nasmeh njen vidim, strkljam se vase in glas moj je minil.“

Utihnili je in odkotalila svoje senčnate oblake v skriti kraj.

Prerokba

Temačnost zimska je prešla. Tedaj skrivnostno dete skozi vrata vzhoda stopi v večni dan. Končala se je vojna in bojne čete se kot sence razbežijo v svoja domovanja.

Enitharmon gleda svoje hčere in sinove, ki so kot biserni oblaki se zbrali v hiši iz kristala; in Los, imetnik Meseca, se veseli v mirni noči in ko sinovi stresajo z ognjenimi perutmi, tole govori:

„Spet tu je noč, ko si Urthona silni odpočiva in Urizen, spuščeni z verige, kot meteor žari na severu v daljavi. Udarite z rokami na prvinske strune! Zbudite bliske iz globine!“

Ostre sape prebudite! Dokler sinovi Urizena zavidali ne bodo Losu. Polastite se duhov življenja in uberite žuboreče radosti na naše glasne strune: Prislilite hranljive zemeljske sladkosti, da bodo v slast nam, da bomo srkali iskrece vino Losovo in vojni se posmehovali, prezirali naporno delo in skrbi, saj dnevi in noči veselja ter srečne urice zdaj spet so tu.

Dvigni se, o Orc, iz globokega brloga, prvi, ki ga je rodila Enitharmon, vstani! In kronali ti bomo glavo z vencem rdeče trte, saj zdaj si zvezan in v uri blaženosti vidim te, moj najstarejši.“

In strašni Demon vstane; okrog nesmrtnega hudobca suklja se ogenj rdečih zvezd v divjem plesu.

Enitharmon se nato spusti v njegov rdeči soj, spregovori otrokom svojim, a nebasa daljna dajejo odgovor:

„Zdaj noč prihaja Enitharmonine sreče! Po koga pošljem naj? In koga naj pokličem? Da ženska bo, prekrasna ženska, zagospodovala? Le vstani Rintrah, tebe kličem! In Palambron, še ti! Pojdita in človeštvu razložit, da ženska je ljubezen greh:“

da črve šestdesetih zim življenje večno čaka v bivališču prispodob, kamor obstanek nikdar ni imel pristopa. Vso srečo prepovejta in od otroštva dalje bo drobna ženska mreže razpenjala po skrivnih stezah.

Utrujene se veke mi obračajo k večeru, a moja blaženost je sveža!

Dvigni se, o Rintrah, najstarejši! Drugi le za Orcom! O Rintrah, lev, povzdigni bes iz črnih pragozdov! Privedi Palambrona, rogatega duhovnika, ki po gorovju skače, in tiho Elynittrijo, kraljico z lokom srebrnim. Kam, Rintrah, si nevesto skrili? Mar joče po puščavskih sencah? Joj! Rintrah moj! Pripelji ljubko ljubosumno Ocalythron.

Zdaj vstani, sin moj! In brate vse privedi, ti kralj Ognjeni! Sončni princ! Vidim te med tvojim brezštevilnim ljudstvom, gostim kot poletne zvezde; v besnenju vsakdo zlato grivo stresa, tebi pa oči žarijo od moči, o Rintrah, jezni kralj!“

Enitharmon spi osemnajst sto let. O moškem sanja! O harfah nenapetih strun in o nočeh Narave. Zaspala je sred nočne pesmi, in osemnajst sto let je sanjala te ženske sanje!

Sence mož v minljivih tolpah na vetrovih si dela Nebo Evrope, vse dokler Albionov Angel, ki so premagale ga lastne muke, sred svojih čet ne ubeži. Oblak pa kruto plane na Albionovo obalo, nesmrtnih demonov prihodnosti prepoln. In ko premagani se Angeli zbero, oblak z vso težo nadnje plane in hišo zruši jim na glave.

Celo uro so pod ruševinami ležali, ko pa so zvezde dvignile se z jezera soli, so v bolečinah vstali, v nadložni megli, v temi grozot nemirnih časov.

Nemirnih misli vstali so iz svetlih ruševin in tiho šli za Plamenečim Kraljem, ki rešil je svoj starodavni tempelj kačaste oblike, ki senco svojo meče čez ves Beli otok. Obkrožen z bojnimi oblaki je tiho Angel stopal po neskončnem bregu Temze vse tja do Verulama zlatega. Častitljivo stebrišče visoko dviga se v ozadju, s hrastovjem so stebri okovani; izrezani iz skal, ki se jih ni orodje dotaknilo; in drago kamenje: v nebesih večno, dvanajstih barv, ki jih na zemlji komaj kaj poznajo, je v mrak razlivalo svetlobo, v zvezdni red postavljeno, kakor tedaj, ko se v potopu vseh pet čutov je zgrnilo nad na zemlji porojenega človeka: oči taleče je tedaj spremenil in dve stoječi krogli, ki v sebi sta imeli vse stvari. Spreminjasta spirala v nebo nebes se dvigne, upogne se navzdol in zlata vrata se nosnic zaprejo, zapahnejo in tja proti neskončnosti okamenijo.

Mišljenje spremeni neskončnost v kačo, ki jo pogotneje plameni; iz njenega obraza pobeogne človek in skrije v gozdovih se noči: potem vsi večni se gozdovi razdelijo v svetove, ki v krogih se prevračajo v vesolju, ki se kot ocean vali in vse drobi; samo ta končni zid mesa ostane.

Tedaj spočne se kačji tempelj, neskončnosti podoba, ujeta v končne revolucije, človek pa postane Angel, nebo neznanški krog, ki se obrača, Bog kronani tiran.

V južno vežo stopi zdaj stražar prastari, ki je nasadil gozd z drevesi črnih listov in v dolini mračni ogradi Kamen Noči; tam skrit stoji, obdan s škrlatnim cvetjem, jagodami, podoba juga sladkega, ki nekdan bil odprt je nebu in stal je na človeškem vratu, zdaj pa obraščajo ga dlake in tam stoji pokrit s kamnitim svodom: vse to pogreza zdaj se pod privlačni sever, v besneč vrtinec, ki na dno posrka vrtoglavega povpraševalca.

Albionov Angel se na Kamen noči povzpne, zagleda Urizena na Atlantiku in njegova brezbožna knjiga, ki so na Zemlji jo prepisovali Duhovniki in Kralji, razteza se od Severa do Juga.

Oblaki bledi in ognjeni zublji zaplešejo v Enitharmonini noči okrog Albionovih čeri in londonskih zidov: a Enitharmon spi. Meglice sive ovijajo palače, Cerkve, Stolpe; saj Urizon razpre si Knjigo in dušo si napolni z bolečino. Mladina Anglije, v temini skrita, preklinja mučeno nebo, v smrtni noči uzreti hoče Angela podobo; starši so jo spravili na svet, nevednost ostarela, blebata pridige na pusti skali, ki jo lahko zaznaš le s čuti, ki so od misli ločeni:

mrakoben, hladen in osoren stoji in senco meče dol na London. Njegovo suho nogo vidijo na skali, meso, ki ga požirajo plameni; in Kačji tempelj tam nad njim, ki senco meče dol na beli Otok; in slišijo glas Angelov, ki tuli v Orcovih plamenih, ko išče tam trobento zadnje sodbe.

Nad vsem pa vse glasnejši hrum je čuti iz Westminstera. Stražar skrivnostnih spisov zbeži iz stare hiše, pregnan od Orcovih plamenov; krznena oblačila se ga oprimejo in eno so z njegovim mesom; skoznje živci gledajo in žile. Z neznanško muko se z vetrovjem v hrbet odplazi dol po Great George Street, skozi Park Gate: vojščaki izginejo in tožbe se njegove razgube v pustinji.

Tuljenje se razleže po Evropi
in Orc se veseli tulečih senc,
a Palambron naproži svoje bliske, ki zorjejo njegov široki
hrbet
in Rintrah z vsemi legijami skriva se v globino.

Enitharmon se nasmehne v spanju (o, žensko zmagoslavje!),
ko dom spreminja se v brlog, a človek v jetnika
in sence se napolnijo s pošastmi, okna pa zamrežijo
železne kletve;
po vratih je napisano „Ne smeš“ in „Strah“ na dimnikih;
z železnimi obroči okrog vratu meščani so priklenjeni na
stene;
okoličani komaj se premikajo v svinčenih kroglah;
kosti vaščanov so upognjene in mehke.

V oblakih Urizena Orcovi plameni težko ovijajo
okrog se udov Stražarja Albiona, meso njegovo požiraje.
Tuljenje, kriki, vzdihovanje, obupno stokanje
razleže se po Albionovem oblačnem nebu.
In Angel rdečeudi divje dvigne v grozi in obupu
trobenta zadnje sodbe, a glej! Zatrobiti ne more!
Kar trikrat skuša smelo obuditi mrtve k sodbi.

Mogočni Duh dežele Albiona vstane,
me mu Newton je: zapiha in trobenta strašna se razleže!
Rumene kot jesensko listje z neba spuste se Angelov miriade,
trobove svoje se odpravijo iskat, rožljaje
votlimi kostmi in z žalostinkami na ustih.

Tedaj se Enitharmon prebudi. Ne ve,
za osemnajst sto let je šlo,
kot da jih nikdar ni bilo.
Pokliče hčere in sinove
k nočnim igram
v svoj kristalni dom
in pesem svojo nadejkuje:

„Ethinthus, vstani! Čeprav te črv kliče,
naj kliče te zaman,
vse do tedaj, ko votlih senc temačnost
in osamljenost človeška bo prešla!

Ethinthus, voda kraljica, kako se lesketaš na nebu!
Hči moja, kako se veselim! Saj tvoji se otroci
pode kot razigrane ribe po valovih, ko mrzli mesec srka roso.
Ethinthus! Ti mi tolažiš krvavečo dušo,
saj zdaj vodovje tvoje žubori ob mojih nogah.

Manathu—Varcyoni! Kako plamtiš v dvoranah mojih,
luč materine duše! Povsod okrog prijazni orli,
peruti tvoje so mi v radost, plameni pa prevara bežna.

Kje moja je vabljava Rajska ptica? Leutha, ljubezen tiha!
Lok mavrični se ti blešči na krilih:
rož nežna duša, Leutha!
Sladko smejoči trup! Luč tvojo vidim rdeti
in hčere tvoje spremenljive
sukljajo se navzgor kot sladki vonji, o Leutha, svilnata
kraljica!

Le kje je mladi Antamon, princ rose biserne?
O, Antamon! Zakaj zapuščaš mati Enitharmon?
Samotna gledam te, kristalno formo,
kako lebdiš v varnem zraku,
uslišano ti strast je brati na obrazu.
Moj Antamon, sedem Leuthinih cerkva ljubezen tvojo išče.

Lahkotno Othon v šotorih svojih slišim.
Zakaj boš žensko tajnost opustila, ljuba moja?
Med dvema hipoma slast dozori.
O Theothormon! Ki so ukradli ti veselje, solze vidim
teči po stopnicah kristalne hiše.

Sotha in Thiraltha! Skrivnostna prebivalca sanjavih jam,
vstanita in pozdravita grozljivega hudobca z melodičnim
napevom;
Grmenje umirita, zlato bljujoče, in črne žrebce privežita.
O, Orc! Nasmehni mojim se otrokom!
Nasmehni se, sin mojega trpljenja.
Pokonci, Orc, in razveseli gore z lučjo škrlatno!

Tedaj utihne; in vsi zbero se k igri pod slovesno luno;
z nesmrtno pesmijo budijo zvezde Urizena,
narava pa skoz vsako poro čuti veseljačenje neznansko,
vse dokler jutro vrat na vzhodu ne odsune;
vsi razbeže se, Enitharmon pa zajoče.

A ko zagleda jutro tam na vzhodu, se strašni Orc
z Enitharmoninimi višin požene
in v sadovnjakih rdeče Francije se zablešči njegova jeza.

Ognjenordeče sonce zažari!
Besneče groze letajo okrog
v kočijah zlatih, s kolesaja rdečega kaplja jim kri!
In Levi jezno rep vihte!
In Tigri s plenom se maste!
A Enitharmon stoka in ječi v strahu in bolesti.

Tedaj Los vstane: glavo dvigne v kačaste viharje
in s krikom, ki pretrese vso naravo,
sinove skliče h krvavi tekmi.



IQ

Q. I. (nadaljevanje)

Merjenje inteligence, torej odrejanje inteligentnosti ljudi, kar je sestavni del reprodukcije kapitalistične družbene delitve dela in meščanskega pojmovanja človeka in družbe, se od konstruiranja merskih lestvic inteligentnosti preko testiranja do „praktične“ rabe rezultatov prikazuje kot znanstveno ravnanje oz. vsaj kot znanstveno utemeljeno postopanje. Michel Tort napada na tej najbolj občutljivi točki in ruši mit o „znanstvenosti“ in „objektivnosti“ izdelave in rabe inteligentnotestnega instrumentarija. Njegova izhodišča so sledeče ugotovitve:

1. inteligentni testi kažejo, da so otroci nižjih razredov manj inteligentni. Posledici: a) znanstvena utemeljitev šolske segregacije in delitve dela ter b) zanikanje, da bi mogli biti iz manj inteligentnih ljudi sestavljen delavski razred nosilec zgodovinske prihodnosti;
2. opazovanje dejstev poraja dvom o tem, da testi merijo, kar menijo meriti – namreč posebne individualne sposobnosti oz. zmožnosti, vrh tega pa je ugotovljeno, da se IQ iste osebe zelo spreminja s časom. Posledica: kako potemtakem z nekim merjenjem odrediti praktično usodo človeka?

Obe ugotovitvi dovoljujeta sklepati, da testi niso nepristranska orodja nekakšne nepristranske psihologije, ampak ideološka orodja krepitev in upravljanja buržoaznega gospodarstva nad ljudmi. Tako vsaj v okviru razredne družbe (pripomba predstavljalca teksta).

Ključne postavke kritike „znanstvenosti“ merjenja inteligentnosti

Neprebavljivi kosti

Dve trmasto vztrajni in moteči dejstvi kljub zmeraj bolj množičnemu testiranju in izpopolnjenosti testov nikakor nočeta izginiti: visoka stopnja premosorazmerne statistične povezanosti med IQ in socio-profesionalno skupino, iz katere izhaja oz. v katero spada testiraneec, in sicer v tem smislu, da so pripadniki višjih družbenih skupin oz. razredov v povprečju bolj inteligentni kot testiranci iz nižjih slojev, ter dejstvo, da se IQ iste osebe, merjen z enakim testom ob različnem času lahko bistveno razlikuje. Psihologi se te neprijetnosti zavedajo, a jo pripisujejo nezadostni izpopolnjenosti instrumentarija. Da bi se izognili zardevanju zaradi resnih predlogov a la Shockley, USA-California kapaciteta in Nobelova nagrada 1956, češ da naj vlada ukrepa proti dolgoročnemu zniževanju IQ cele nacije, kar je posledica hitrejšega „razploda“ nižjih skupin prebivalstva kot višjih (beri: črncev v ZDA), so se psihologi lotili „demokratizacije“ inteligentnih testov tako, da vanje vnašajo naloge, ki ne izvirajo le iz tistega družbenega okolja, kjer so bolj meščanski otroci bolj doma kot ostali. Strokovno se temu reče: culture fair in culture free testi! Ampak kaj, ko se rezultati bistveno ne spreminijo. Kakorkoli jih že grade, s testi še vedno... predstave znanja in sposobnosti kot privatne lastnine posameznika, obstajanja infektualnih sposobnosti po sebi, razločljivih in merljivih zunaj praktične rabe in mimo nje, delitve dela na ročno in duševno, sestavni del obsedenosti z razvrščanjem posameznikov, kultom razlikovanja, tekmovanja, konkurence skladno z vodilom – treba je imeti več kot drugi itn“ (str. 33).

V takih okoliščinah je vsak test meščanski in kot proletarski sploh ne more obstajati. Test je ideološko-razredni instrument, do česar se pritoče celo Eells iz šikške psihološke šole, toda tega ni mogoče priznati. Ker pa je preveč v oči bodeče rezultate razlikovanja inteligentnosti po razredih vendarle treba razložiti, „znanost“ poseže po bioloških razlagah: v nižjih slojih je zaradi dednosti in okolja fizično in umsko prizadetih ljudi več. (Seveda sta tako „dednost“ kot „okolje“ sestavna dela in posledica razredno-izkoriščevalskih razmerij. Vprašanje je, v koliki meri si lahko socialistična družba privoščila razslojevanje ljudi po kriterijih te „dednosti“ in tega „okolja“, ne da bi ogrozila perspektivo lastne socialističnosti. Pač dovolj dela za domačo psihologijo in še koga).

Ugotovljeno je tudi, da se inteligenca iste osebe spreminja. Ali smemo potemtakem odločiti o usodi človeka (izbira šolanja, poklica, službe – vse podvrženo inteligenčnemu testiranju) na podlagi merjenja inteligence v nekem obdobju, ko pa je časovna veljavnost ugotovitev omejena? Prav tako se dednostnim razlagam smejejo v brk rezultati, ki pokažejo, da je IQ posvojencev praviloma višji od IQ njihovih bioloških rodnih. Razumljivo, saj so običajno krušni starši iz višjih družbenih slojev. „So ljudje, ki menjajo mnenja kot srajce, in so drugi, ki spreminjajo svoj IQ kot svoje družbeno okolje.“ (str. 57)

Sklep: niti dednostno-biološke berglje ne morejo prikriti, da testi ne merijo razlikujočih se individualno-privatnih sposobnosti posameznikov, temveč le njihovo družbeno in ideološko.

Testna situacija je družbeni odnos

Testiranje poteka kot srečanje med dvema osebama, izpraševalcem in testiraneem. Preplet „človeške topline“ in „objektivne znanstvene nepristranosti“ naj bi zagotovil, da bo testirani pravilno ocenjen. Toda že prvinsko dejstvo, da gre za odnos med dvema človekoma v nekem prostoru in času ter z nekim namenom, pomembno vpliva na rezultate. Odtod očitki: situacija je umetna in zato ne more pokazati, kako testiraneec ravna, ko se mora v svojem življenju soočiti z bolj stvarnimi nalogami in težavami; omejen je pri rabi pripomočkov, po katerih bi morda sicer posegel; običajno sedi psihologu nasproti otrok, ki se počuti nelagodno (češ bi se tudi od odraslih ne, če bi vedel, da bo lahko rezultat usodno vplival na njegovo prihodnost – zaposlitev, napredovanje, pridobitev štipendije ipd) in se obnaša obrambno; odgovori so torej sad mnogostranosti testiraneceve reakcije. Zabeleževalec – ocenjevalec pa seveda ne more „izločiti“ primesi, ki zamgljujejo nastopanje čiste inteligence. Kaj torej dejansko merimo? Vprašanje, stimulus, ki naj izzove merljivo in merjeno reakcijo, je edina prvina testiranja, ki jo more kontrolirati psiholog; toda ista vprašanja testiranci iz različnih družbenih okolij interpretirajo različno (pač skladno svojimi družbenimi praksami). Za ilustracijo le primer, ki ga navaja ameriški jezikoslovec W. Labov: obnašanje črnih otrok iz Harlema, ki so jih testi ocenili za nesposobne besednega izražanja (to je še vedno najbolj pomemben del testnega instrumentarija), se je popolnoma spremenilo potem, ko se je (to pot črni iz njihovega okolja) spraševalec z njimi srečal v njihovem okolju, ko je razumel in govoril njihov slang in ko se jim ni predstavil kot preizkuševalec. Enozločnost njihovi prejšnje govornice je nadomestil govor, ki je po logiki in izraznosti, po bese dnem zakladu in sestavljenosti zelo pogosto prekašal pošoljeno gostobesednost meščanskih otrok, ki pa so se zaradi tega bolje odrezali pri običajnih testih. Skratka, različne razredne pozicije testirancev delujejo tudi skozi testno situacijo.

Slabost naj bi odpravil klinično poglobljen test, ki pri razlagi rezultata upošteva tudi motivacije, socio-kulturne razmere razvoja osebe, za katero gre, razne energetske regulacije ipd, tipa? „Kaj bi bilo, če bi bilo?“ (Kaj bi otrok storil v sedanjih etapi svojega razvoja, če bi v preteklosti svojega razvoja živel v za razvoj kar najugodnejših razmerah itd – str. 57).

Klasično testiranje obravnava testiranca kot „podgano“, saj ga nihče ne povpraša za privolitvev oz. mu celo ne pove rezultata. Sam ne more vplivati na družbeno (zlo)رابو tega na svoj hrbet vtisnjenege žiga. Klinična verzija testiranja pripelje do istega, a na bolj prefinjen način.

Testi so šolske naloge

Inteligentni testi naj bi merili od šolskega učenja neodvisno čisto inteligenco, a pogled od blizu razkrije njihovo izredno podobnost z (osnovno)-šolskimi nalogami in vajami. Velik del preizkusov se sestoji neposredno iz njih, recimo: prvih trideset vprašanj testa WISC (eden najbolj uporabljan) zajema tematiko splošne „šolske“ kulture; tako WISC kot NEMI vsebujeta preizkuse iz šolskega računstva, iz besednega zaklada ipd. Test črpa vsebinske kategorije in še posebej formulacijo „pravih“ oz. „dobrih“ odgovorov iz meščanskega sveta, katerega sestavni del je tudi šola. In ta svet ni izbrati izkustveni svet vseh otrok (ljudi), v Franciji, kot trdi Tort, celo ne večine ljudi. V vprašanjih in primerih nastopajo abstraktne osebe, obrtniki in svobodne profesije, od družbenih razmerij ločene živali, le delavstvo je skoraj odsotno. Test hoče temeljiti na logiki, a mnogo vprašanj terja potrjevanja postavk meščanske morale. Primer iz WISC-a: „Zakaj je bolje dati denar kakšni dobroteljni ustanovi kot pa beraču na ulici?“ Dobri odgovori: ker bo tako dobila denar oseba, ki ga resnično potrebuje; ker imajo te ustanove večje možnosti, da odkrivajo resnično potrebne; tako je bolj učinkovito in urejeno; slabi odgovori: berač nam lahko stori kaj žalega; šel bo pit; organizacija pa bi mu dala jesti; manj vsiljivo je in manj bahavo. Bralcu preostane, da sam ugotovi, kaj pravzaprav merijo taki in podobni odgovori na vprašanja, ki jih v testih kar mrgoli. „Inteligenco“? (str. 72).

Šolski so testi tudi po tem, da so odrezani od prakse in da kaznujejo

vsako poseganje po njej; stvarnost nam v resnici postaja razumljiva šele skozi trojno prakso dela (proizvodnje), političnega (razrednega) boja in znanstvenega eksperimenta. Te prakse v testih ali niso prisotne ali pa le v pozitivnih meščanskih inačicah. Proizvodna praksa je odsotna – testiraneec med testom ničesar ne spreminja, nič ne proizvaja, potopljen v govornico (govoričenje) in gestikulacijo. Politična praksa sme biti prisotna le v obsegu naukov državljanske vzgoje: „Zunaj nje ni dobrega IQ!“ (str. 77). Znanstvena praksa je odsotna, kajti pravica do znote, njen osnovni princip, je v testih neusmiljeno prepevavana.

Večina testnih preizkušanj je verbalnih in teže k temu, da testiraneec ponovi (šolsko) posvečene obrazce, opredelitve in razvrstilne definicije (torej skozi jezik prisotno in delujočo družbeno hierarhiziranost). Ker šola ni nevtralna, je razumljivo, da določen družbeni izvor in določena družbena praksa bolj kot druga „pripravlja“ na ugoden rezultat pri testiranju. Izkustvena praksa je pobesedena in pobesedena tako, da izstopa kot pozitivno le meščanotverno izkustvo. Zadnja leta so v testih precej povečali delež nebesednih preizkušanj (imenovanih de performance), ki pa prav tako ostajajo ločene od bistvenih življenjskih praks. Perron in Borelli, avtorja „stori-tenih lestvic“ testov vidita v tej razločenosti celo prednost testa, češ če večina nebesednih preizkušanj temelji na aktivnostih, ki jih je „težko srečati v vsakdanjem življenju in zavoljo tega uhajajo vplivu poprejšnjih znanj“ (str. 85), potem in zato moremo s takimi testi („pravično“) meriti inteligenco vsakogar ne glede na njegov družbeni položaj in druge (motilne) dejavnike!

V nečem pa test ne le sloni na šoli, ampak celo caplja za njo: avtoritativen odnos, ki ga vzpostavlja med testiranim in testirajočim, je prava pravcata karikaturna najbolj togih, arhaičnih in sadističnih pedagoških modelov. Uporabljene so vse tehnike policijskega zasliševanja, sledijo si „meški“ in „trdi“ prijemi, vprašanja padajo v rafalih in ne dajejo časa za razmislek in organizacijo razreševanja. Pogosto so postavljena kot prave pasti, kjer je moč z lahkoto izbrati „slab“ odgovor in le slučajno (slučajev pa seveda ni!) dobrega. (nadaljevanje sledi).

C. B.



Obvestilo!

Obveščamo bralce, da je na uredništvo prispel odgovor na tekst o IQ. Odgovor bo skupaj z odgovorom na odgovor objavljen v naslednji številki Tribune.

Mazzone - Clementi

Carlo Mazzone - Clementi
Commedia dell'arte in igralce

Čeprav lahko domnevamo, kakšna je bila commedia v svojem zgodovinskem okolju, pa tega ne moremo vedeti. Ni niti gledaliških tekstov niti fotografij. Je le nekaj slik, nekaj redkih opisov in kup v glavnem neprevedenih scenarijev. Kljub temu pa veliko zanimanje za commedia ne jenja. Vsako lahko odpre predalček, na katerem piše commedia dell'arte, toda ko ga je že odprl, kako naj ve, kaj naj izbere. Za nekatere commedia pomeni zaprašen oživljanje Callotovih položajev in drž, ki so tiskane prav očarljive, vendar na odru neživljenjske. Za mene je bila magnetična privlačnost commedie v odkrivanju igralčeve magije: kako je delal, kaj je počel in tudi, zakaj je to počel, bodisi zavestno ali pa tudi ne. Edini možni pristop je induktivni. Začeti od tam, kjer smo.

Lahko začnemo s stalnimi liki, ki jih jaz raje imenujem „komični prototipi“. V commedii imamo tri vrste ali stopnje figur, ki predstavljajo komične prototipe. Caricati so v bistvu karikature (ljubimci, plemeniti oče, plemenita mati itd.). Ne nosijo mask in so predvsem ozadje dogajanj. Macchietta ali „sličica“ (npr. smešni sel) je isto kot naša današnja stranska vloga. Potem so pa še glavne vloge znane kot maschere, maskirane figure, po katerih je commedia dell'arte slavna (Arlecchino, Pantalone, Capitano, itd.). Pravila profesionalne etike za te kategorije so jasno določena: caricato ne sme biti deležen saly smeha, macchietta ima že malo več svobode, da „ogreje publiko“.

„Velike živine“ so nedvomno bile maschere. Bolj so poglobljene v simboličnem in mitološkem smislu, ker izvirajo iz arhetipov in jih torej spremlja vrsta nians in zapletenih zahtev. So cvet opazovanj. Spreminja se lahko njihova nošnja in navade, ne pa njihove značilne poteze. Gledamo jih v zgodovinskih igranjih in na ulicah domačih mest. Smejimo se, ker jih prepoznavamo in razveseljuje nas gledanje „znanega“ lika, ki se spopada z „novim, neznanom“ situacijo – situacijo, ki jo mora lik razrešiti intuitivno, igralce pa domiselno. Like commedie dell'arte pogosto primerjajo s prebivalci kmečkega dvorišča. Vsi ti dvožoci – kokoši, piščančki, petelini, kapuni, race, pavi – nas spravljaajo v smeh, v njihovi hoji vidimo absurdne parodije človekove. Pantalona, Arlecchina, Columbino, Smeraldino, Brighello, Capitano, Dottora in druge ne prepoznavamo toliko po barvi in kroju njihovih kostumov, ampak bolj po hoji, gesti in načinu, saj vsak od njih uporablja svoje „perje“, da bi izrazil ponos, radost, jezo in žalost, da bi se izmenično napihoval in lezel vase, da bi urejen ali zanemarjen pobiral stopinje preko pred ocnjujočimi očmi gledalcev. Commediine maske so študije kontrastov: negibna gornja polovica tvori kontrapunkt z gibljivo igralčevo spodnjo čeljustjo, ki postane podaljšek same maske. Polovična maska ima zanimivo gledališko zgodovino. Maske starorinskih igralcev so bile pogosto malo več kot megafoni in so rabile v glavnem za okrepitev glasu. Skozi razvoj v srednjem veku so maske postale sredstvo karakterizacije. Pojav polovične maske poklicnega igralca komedije – prvič je bila tu polovična maska uporabljena gledališko – je sprostil glas in vrnil telesu njegov primat. Uporaba polovične maske dopušča večjo fizično svobodo kot popolna maska. Usnjene commediine maske so lahke in upogljive ter ne ovirajo igralcev pri kotaljenju, prevračanju kozolcev itd., tako da je tudi igralcu z masko edina omejitev njegova lastna spretnost. Usnje ima tudi psihofizični učinek, ki ga lahko razume le, kdor je primerjal nošenje usnjene maske z nošenjem lesene, papirnate ali plastične. Praktično je zdaj predstava mogoča vsak hip, čim lahko nastopajoči vzame svoj „make-up“ iz torbe ter skoči na oder, na katerem koli mestnem trgu.

Commedia je posvetna, ustvarjalna, živahna in vsa v poletu. Je ljudsko gledališče tako po vsebini kot po občinstvu, h kateremu se obrača. Igralec commedie ne ve, kaj je veliko število občudovalcev, kajti pri vsaki predstavi mora ugajati samo enemu občinstvu. Kadar igra v Veroni, se ne meni za odziv Rimljanov. Igro oblikuje in barva občinstvo določenega kraja, njegovo razpoloženje in reakcije. Po tradiciji so izvajalci commedie nastopali v več kot tridesetih osnovnih narečjih. Vsako vas so predstavili v njenem lastnem narečju in z njenim likom, ki je bil nekakšna obdelava vaškega bebčka. V nekaterih kulturah prizadete spremlja avreola krivde ali čaščenja in niso primerna snov za komedijo. Pri Italijanih pa je vaški bebec izhodišče za razumevanje človeškega rodu. Je predmet veselosti, vendar veselosti brez zlobe. V eni sami predstavi so glavni liki navadno izvirali iz različnih delov Italije, noseč s seboj svojo krajevno dediščino. Vsaka predstava „na cesti“, je bila prirejena za specifično občinstvo. Množičen odziv je bil brez pomena. V resnici commedia ne bi dolgo živela, če bi v renesansi že poznali televizijo.

Kako se torej približati proučevanju commedie v 20. stoletju? Moj prvi pristop je bil s pomočjo mima. Dva Francoza sta imela velik vpliv na moje delo: Marcel Marceau in Jacques Lecoq. Ko sem bil mlad, sem delal z obema. Pri njiju – in pri Jeanu-Louisu Barraultu, kjer sem bil krajši čas študent – sem se prvič seznanil z mimom. Imel sem srečo, da sem z Marceaujem potoval po Italiji, z njim nastopal in se odzival na njegovo ustvarjalnost. V filozofskem, mističnem in poetičnem smislu mi je predstavljal nekaj takšnega kot katalizator. Praktično pa je Lecoqova odlična sistematična naravna metoda potrdila mojo slutnjo glede mima – da bo to namreč osnova vsega mojega gledališkega dela in da mi bo v marsičem omogočil razumevanje commedie.

UČENJE IGRANJA NA NAČIN COMMEDIE DELL'ARTE

V šoli Jeana-Louisa Barraulta študenti zvedo, da se življenjski cikel individuma in (ali) dejanja deli na štiri dele: 1) ekspanzivni instinkt, 2) egocentrični čut, 3) konservativni instinkt in 4) sublimacijski čut. Prvo prirodno ekspanzivno dejanje je rojstvo. Fetus pred porodom je predvsem koncentrično bitje, v neprekinjeni krivi črti centrirano od možgan do pet. Ob rojstvu storimo naše začetno veliko ekscentrično dejanje. Kot človeški žiroskopi se gibljemo k svojemu središču – hrbtenici in od njega stran. Enostavno dejanje, kot je npr. oblačenje suknjiča, je koncentrično glede na hrbtenico; zapiramo se v predmet. Pri slačenju dejanje postane ekscentrično; širimo se proč od predmeta, od centra, od hrbtenice. Ekscentrično dejanje je dinamično, koncentrično stremi k statičnosti. Dejanje mora biti vedno pred analizo. Prvi korak vnaprej določa naslednje. Potem ko smo z rojstvom napravili prvi ekscentrični gib, se lahko zdaj malo razgledamo. Rojstvo je stvar prostora, identiteta pride kasneje skozi dejanje. Samozavedanje v prostoru in času pomeni prisotnost. (Samozavest vodi v negibnost in je nasprotnik prisotnosti). Iz prisotnosti lahko človek razvije zmožnost predstavljanja.

Gradnja lika se mora pričeti doma: v telesu. Nekateri pa se v svojih telesih ne počutijo doma. Treba si je priti na jasno, kaj to pomeni. Zaradi tega je glavni poudarek mojega dela na telesnem samospoznanju. V svoji knjigi „Razmišljanja o gledališču“ Jean-Louis Barrault govori, da se igralce neprestano giblje „od-k“. Način „kako“ pa tvori lik. Začeti na začetku, pomeni resnično se zavedati, kje si, od peta navzgor, in niti za trenutek izgubiti stik s stvarnostjo zaradi poletov domišljije, filozofskih ekskurzov v eksistencialnem ali pa celo zaradi čustvenega spomina.

Najenostavnejša oblika gibanja „od-k“ je TEK. Tu se prične. Tek je primarna telesna aktivnost. Pospešuje krvni obtok, delovanje srca in pljuč ter prežene iz glave nepomembne misli. Pri takšnem gibanju prevladuje stik med stopalom in tlemi – vdih, izdih, obračanje, vrtenje, potenje. Ali slabo tečete? To boste odkrili v gibanju. Je vaše telo neodzivno? Premišljevanje o tem ne bo nič pomagalo. Kinestetični odgovor pride samo z gibanjem. Kinestetični odgovor ni rezultat surove energije. Paradoks je v tem, da mora biti težava lahka. TEK moramo razbiti. Loviti ravnotežje na eni nogi in potem na drugi. Kako je z ravnotežjem? Ali ga izgubite, kadar je odvisno le od tako tenke stvari, kot je ena noga? Ne trudite se preveč, raje manj. Napetost je sovražnik ravnotežja. Kako pa je z nogo? Kako deluje? Hodite hitro s kratkimi koraki in počasneje z dolgimi, po petah, po prstih, po notranjem in zunanem robu stopal. Raziskujoč skrajne zmožnosti sklepov se učimo širiti svoj fizični obseg tako, kot pevec širi svoj glasovni obseg. Hoja pomeni en korak v istem času. Hoja je temelj, ki podpira vrh (sem spada tudi maska). V hoji se naučimo, čisto dobesedno, za–stopiti lik. Narava vsakega drevesa se prične pri njegovih koreninah. Telo se mora prilagoditi nogi. Ni druge izbire.

Prva prilagoditev se zgodi v hrbtenici. Toda kaj pa je to? Ali se giblje? Kako? Da bi to odkrili, se moramo vrniti v položaj vretenčarjev. Torej na tla. Trebuh obrnjen navzdol. Po podu se premikate kot plazilec. Pri tem vas nekoristna glava ne more vleči. Spodbuda ponovno prihaja iz noge in njen gib upogiba hrbtenico. Ne morem dovolj močno poudariti važnost lastnega telesa za vsakega igralca; čudežev te oporne točke, ki se imenuje noga – največji vzvod, ki je bil kdajkoli odkrit. V vseh dejavnostih, ki raziskujejo noge in hrbtenico, ki podpirajo in nosijo vse skupaj, je DIH. Ste bolj siromšni s sapo? Se borite z njenim naravnim ciklom? Ali dih podpira vaše gibanje ali ga zavira?

Ne moremo razpravljati o telesu v gibanju, ne da bi ga povezovali s štirimi elementi: zemljo, vodo, zrakom in ognjem. Vsakega od teh elementov moramo raziskati posebej in spoznati, kaj pomeni biti zakoreninjen, tekoč, lebdeč in eksploziven. Vsa ta stanja je treba doumeti s pomočjo mima.

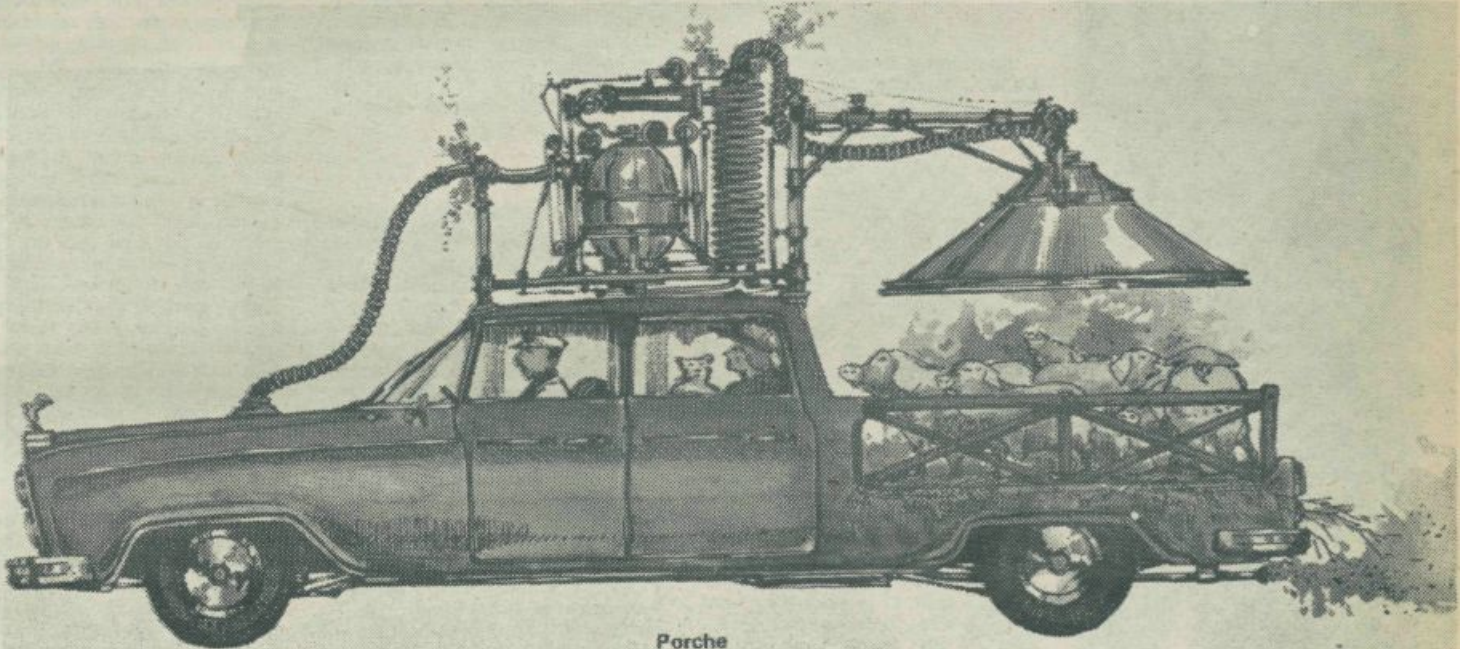
Stalna pripravljenost igralca je pomemben element v commedii. Igralec mora biti, poleg intimnega poznavanja svojega lika, zmožen sprejeti predloženi scenarij, t.j. samo zaplet in okoliščine ter ustvarjati. Njegovo ustvarjanje mora biti izvorno, nepredvidljivo in uravnoteženo. V svoji najboljši obliki je commedia preizkušnja moči za igralca, ki jo omejujejo samo njegova domišljija, spretnosti in sposobnost njegovih soigralcev, da se odzovejo, sodelujejo in z njim spontano ustvarjajo. Igralec commedie nikoli ne dela sam. Njegove virtuoznosti ne smejo nikoli izvirati iz njegovega ega. V zavesti mora neprestano imeti celoto. Poznati in razumeti mora svoje soigralce, biti z njimi uravnotežen in kontrasten ter delati s takšnim občutkom in tako enotno, da nas njihova igra zgrabi, še preden se zavemo, kaj se je zgodilo. Nesmisel je pomembnejši od smisla. Nobenega komičnega prototipa ne obvladuje razum; njegove reakcije so instinktivne in morajo izvirati iz globokega razumevanja sebe kot igralca, svojega lika, svojih soigralcev in njihovih likov. Vsi skupaj so vrženi v divjo džunglo nepredvidenega – v improvizirano situacijo, vendar ne v današnjem pomenu „neizdelano“, ampak v prvotnem pomenu „nepričakovano“. Zaupanje in vera utemeljeni na dejanskih, obstoječih spretnostih in medsebojnem poznavanju morata vladati v družini commedie dell'arte.

Sele ko igralci temeljito raziščejo svoje medsebojne odnose – tako v območju telesnih in verbalnih reakcij kot tudi razpoznavanja – lahko prično z oblikovanjem likov. Zavedati se moramo, da za prikazovanje nekega lika ne moreš biti šemast. Komični prototip ne vidi na sebi ničesar smešnega ali nenavadnega. On preprosto je takšen kot po navadi. Res pa je, da so reakcije njegovih soigralcev in gledalcev čudne. Kajti on je normalen. Na takšnem odnosu temeljijo naše igre. Dve figuri – NENAVADNO OBLEČENI – sedita skupaj za kavarniško mizico. Vsaka je za sebe prepričana, da na njej ni nič nenavadnega. Kako reagirata ena na drugo? Če sta iskreni in skupaj ustvarjata, bodo rezultati za njiju čisto naravni, za nas pa polni veselosti.

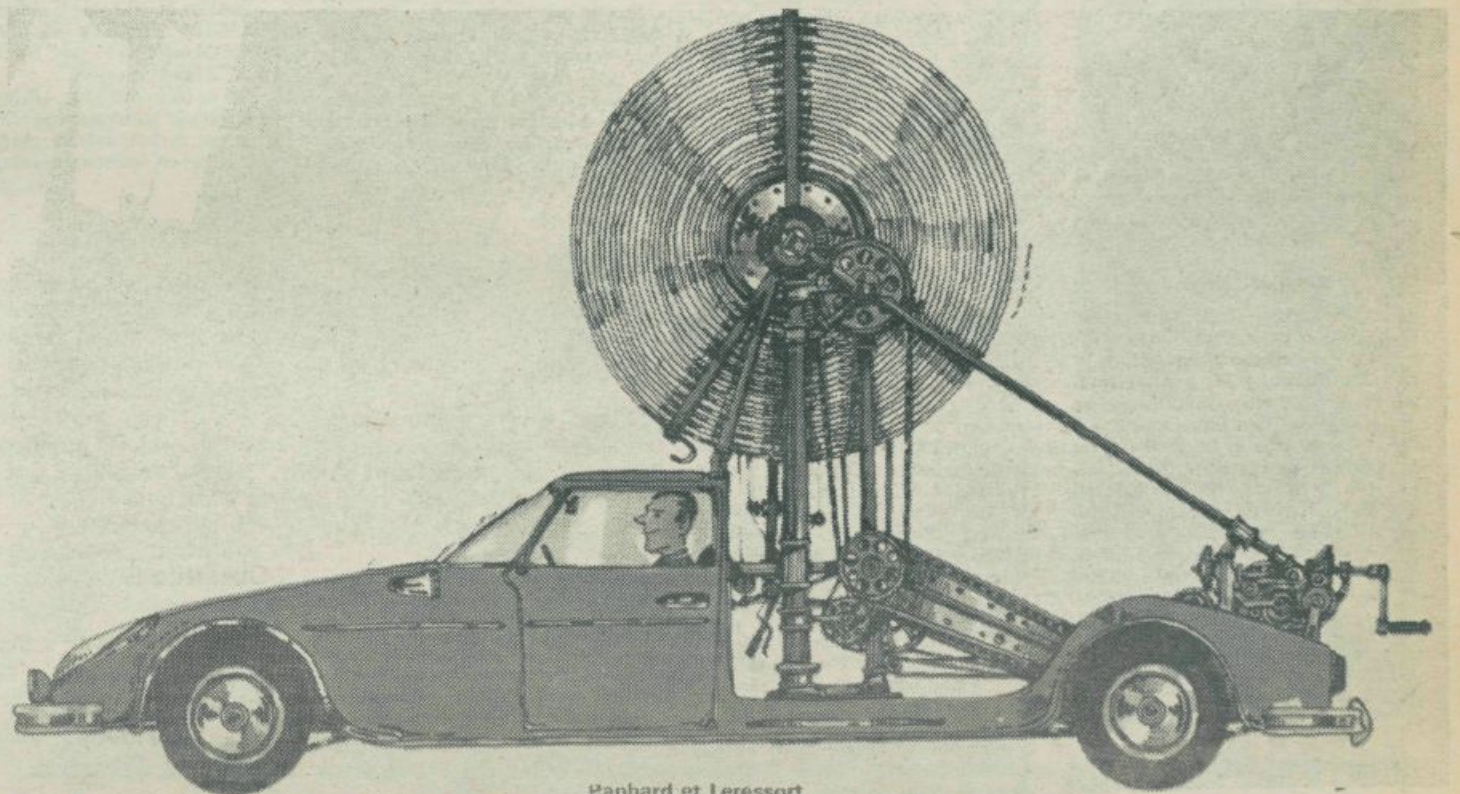
Maska obenem skriva in razkriva. Kdor dela z masko, se mora zavedati njenih implikacij, kajti maska takoj postavi le ozko mejo med poezijo in prozo. S svojimi študenti delam z dvema vrstama mask. Prva maska je metafizična ali nevtralna, ki s tem, da prikrije igralčevo obrazno fiziognomijo, razkriva telo v njegovi celovitosti. Ta „persona“ primora igralca, da odkrije skrivnost same maske, goloto in resnico svojega telesa, svojo prežetost z masko in izražanje samega sebe preko nje. Ko sprejme nevtralno masko in je v njej sproščen, ko je premagal grozo zaradi izgube svojega obraza in končno sprejme glavo kot to, kar je – zadnje vretence – tedaj lahko prične delati s karakternimi maskami commedie. Zdjaj sele je sprejemljiv za njihove vsebine.

Karakterne maske so metamorfične. Njihovo življenje mora igralce odkrivati in povezovati s svojim življenjem in vizijami. Čudežno se prične dogajati, kadar se takšna združitev posreči. Za vsako masko se skriva lik, ki je globoko povezan z igralčevo osebnostjo, kajti igralce mora venomer prinašati svežost in svojo osebnost v vlogo. Niti dva Arlecchina ne smeta biti enaka. Igralec mora iznajti svojo lastno enkratno karakterizacijo, ne da bi pri tem izdal katerokoli od lastnosti svojega prototipa. V tem je draž veselja ob commedii. Potem, ko je iznašel svojega Arlecchina, ga mora igralce vplesti v tkivo scenarija, skrbno ga prilagajajoč svojim tovarišem v družini tako, da lahko postane del strukture napetosti in gibčnosti. Po Bergsonovih pojmovanjih je v tem komedija. Nasprotje je nujnost.

Prevedel Milan Stepanović



Porsche



Panhard et Leressort

Vse več reklam v vročih medijih (radio, televizija) ne prinaša medijem samo večjega dobička, temveč tudi večjo moč manipulacije, oziroma upravljanje, namesto temeljne težnje naše družbe in delavskega razreda: vse bolj demokratično samoupravljanje. Ze samo demokratično samoupravljanje ukinja tistega večnega in transcendentnega upravljalca, ki vse delujoče izključuje dejansko na samo delujoče in ne samodelujoče in samoupravljačo.

Fenomen reklame je zračen s kapitalističnim načinom produkcije in tudi s kapitalističnim načinom odpravljanja protislovij, ki v takšni produkciji nastajajo: protislovja je treba prekriti, treba jih je zamaskirati in nikakor ne odpraviti. Kajti neodpravljena in povečana protislovja omogočajo kapitalistični produkciji še večji vzpon in še večjo produkcijo, hkrati pa ji omogočajo za stopnjo popolnejšo manipulacijo

s podrejenimi razredi. Kot primer naj navedem samo povečano vojaško industrijo, ki s svojimi izdelki uruzožen protislovij ne odpravlja, ampak jih celo pogloblja in na svoj perverzen način prekrija z zastavo pomoči in tehničnega napredka. Vsa ta humana navlača se lepo razkrije s primerom: kapitalist K., ki daruje skladu S. za pomoč vojnim žrtvam vsoto x dolarjev, je oproščen davka v taki višini, da se mu pomoč plača dvakratno ali celo večkratno. Zanj deluje tudi zakonodaja, ki je postavljena prav zato, da štiti njegove interese in ne interese delavskega razreda. Vse, kar ima delavski razred od tega, je slinast članek na naslovni strani in tako: so tudi časopisi v rokah kapitalista. Pri tem je gospod K. dosegel za svoje izdelke še fantastično reklamo, ki programirane kupce naravnost sili, da kupujejo blago gospoda K., ki je tako human. In tu imamo ponoven dobiček. Najmanjši možni procent je kasneje verjetno udeležen v delavčevi mezdi, vendar mora vsa špekulacija drago plačati: zaradi povečanega povpra-

ševanja je nujno povečanje proizvodnje (delavčeva storilnost se mora povečati) ali pa proizvodnja zmanjšati, pri čemer nekaj delavcev izgubi službi ali pa se jim znižajo mezde. V nobenem primeru pa za delavca ni nič dobrega, če gospod K. pokaže svojo humano desnico izpod vampa. Nekateri, ki stvari niso razmislili, bi nam radi dokazali, da delavci v kapitalističnem sistemu živijo dobro. Z njimi se lahko strinjamo samo v tem, da živijo relativno bolje (vsaj v Evropi) kot v času lakote. Relativno bolje, ker večini ni več treba umirati zaradi lakote; hkrati pa umirajo zaradi nove oblike lakote, ki se kaže v naraščajočem apetitu po posedovanju vedno novih predmetov, ki jih reklamni aparat kapitalistične proizvodnje plasira na tržišče. To kapitalistično intenco so odkrili že klasični marksizma, pri čemer je pomembno to, da poskuša kapitalist tudi svojega delavca, ki je od njega neposredno odvisen in drugačnem sorazmerju kot kapitalist od razpoložljive delovne sile, spremeriti v predmet in vanj projicirati svoje

interese: ko predmet ga obdaja s predmeti, ki so zanj kot subjekt popolnoma irelevantni in se mu samo zdijo pomembni, ker njihove zamaskiranosti ne spregleda. Popredmetenje sveta je torej proces, ki slabi delavsko gibanje s tem, da namesto razrednega boja postavlja v ospredje interes posedovanja, to je proces, ki je delavcu vsiljen s pomočjo reklamnega agenta, ki potuje med kupcem in kapitalistom.

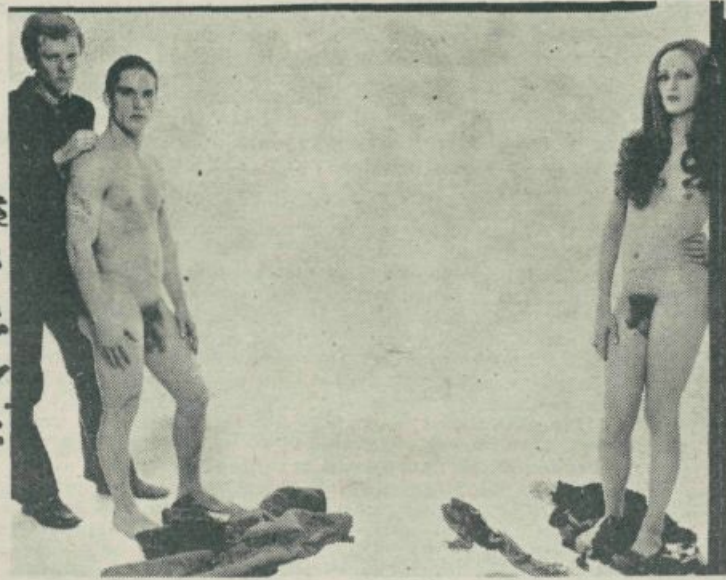
Delavec je odvisen od interesov kapitalista in ti se kažejo v vseh sferah družbe. Industrija producira vedno nove in nove vrste blaga in če hoče funkcionirati, potem morajo predmeti tudi najti tržišče in to ne glede na potrebe potrošnika. Reklama mora torej prevzeti nase, da določeno blago postavi ob drugega in mu prednost in kvaliteto ustvari ne glede na resnično kvaliteto in resnično potrebnost: hkrati pa mora potencialnemu kupcu vzbuditi potrebo, ki je ni in željo po tem predmetu. Tako je reklama svoje „nestrokovno“ delo opravila „stro-

kovno“ in stoji kot „levi“ priložnik „desnemu“ kapitalu. Fenomen reklame pri nas pa je popolnoma podoben, čeprav uvajamo popolnoma nove medsebojne odnose in kot vsak odnos, imajo tudi ti svoja nasprotja in razhajanja. Namesto, da bi reklamo nadomestili z informacijo o delu neke delovne organizacije in o njenih izdelkih, ostajamo na nivojih zahodno-evropske reklame, ki funkcionira tako kot je bilo razloženo. Samoumevno uporabljamo izraze kot je „potrošniška družba“ in „malomeščanski način življenja“, pri tem pa nismo nikoli razmislili, kje so temelji takšnih pojavov pri nas. Gre namreč za neki bistven odnos do sveta in odnosov, ki v svetu vladajo (ki svetu vladajo), za neke temeljne korenine, ki bodo odločale o tem „ali bo družba prihodnosti komunistična ali barbarstvo“. Ilustrativen primer je na primer reklama za televizor veletovarne Gorenje iz Velenja, ki nosi ime „Akvarin“. Ženski glas nas najprej opomni, da bo kmalu novo leto in nam v zavest

projicira željo, da bi si v novem letu želeli nekaj novega. Moški glas potem prodaja vrhunski dosti Gorenja kot tisto alternativo za terno željo, kot tisto edino no kar si sploh lahko zaželiš. Kot su gat za željo po spremljanju sveta odnosov, ki svet obviadujejo, n ponuja televizor: namesto razred zvesti in razrednega boja n ponuja barvni televizor, name samoupravljanja suženjstvo rekl in izgubljenost v popredmeten svetu!

Kapitalistično zasnovana reklama mora biti radikalno odpravljena nadomeščena z novo obliko občanja občanov o izdelkih te in tovarne ali uslugah tega in to podjetja za usluge. V prvi vrsti mora biti ukinjena reklama kot & v postvarjevanju sveta in odnos delavski razred ni v nikakršnih odnosih s televizorjem, ker njegov cilj presega televizor. Samo mora delavski razred tudi spre dati.

S. ŽA



Kam gredo divje svinje

Takoj na začetku se opravičujemo bralcem Tribune, ker je bilo v zadnji številki Tribune napisano, da lahko preberejo članek o pozivu nikaragvijskega ljudstva vsemu svetu. Prišlo je do napake v tiskarni in tako je tekst izpadel. Imamo še eno prošnjo. Najlepše vas prosimo, da ne telefonirate in da ne pišete toliko pism, ker uredništvo ne utegne odgovoriti na vse pripombe, želje in kritike. Če bi hoteli odgovoriti na vsa pisma, bi morali odpreti še eno uredništvo. Prosimo za razumevanje.

Spominjam se tistega festivala na Kubi. Poglejte, hm, človek ima čisto nasproten občutek od tega, ki ga lahko dobi v naših časopisih ali pa v ostalih sredstvih informiranja. Gre za „enotnost sveta“. In če slučajno prebere še takšen članek, kot je bil v Mladini št. 46, potem se res lahko da speljati v kalne vode. Mislim na članek Milana Stanteta: „Kaj početi z gangstrskimi nacijami“. Kup buržuaznih in pacifističnih parol, katere samo speljejo delavsko gibanje in boj za nove odnose na stranski tir.

Torej, naj se vrnem k festivalu. Z ene strani smo videli mladino iz razvitih dežel – ZDA, Holandije, Japonske, ki so na transparentih nosili parole „stop with neutron bomb“ in podobne, torej bi lahko rekli „parole civilizacije“, ki izražajo iste buržuazne probleme, strah pred „prevlado tehnike nad humanim“. Z druge strani pa smo lahko videli parole z gesli, ki so stara toliko kot novo obdobje človeške zgodovine, z gesli, ki jih poraja kapitalistično obdobje in kapitalistični odnosi: „konec imperijalizma“, „proti aperteidu“ in podobna. To so gesla, ki so izražala razdeljenost sveta na razvite in nerazvite, lahko bi temu rekli, na lačne in site, izkoriščevalce in izkoriščane. Ti ljudje, ki so bili v defileju, se danes, v našem „modernem“ in „razvitem“ svetu, svetu ugodja, ki ga nudi Coca-Cola, jeans in hitri avtomobilčki, borijo za tisto, kar mi dostikrat

pozabljam. Borijo se za to, da bi imeli kaj jesti, da bi lahko delali, da bi lahko govorili v svojem jeziku. To so razlike, ki so mi najbolj padle v oči. Da si ne bi zapirali oči pred dejstvom – ti ljudje, ta mladina gotovo ne bo rešila osnovnih in eksistencialnih problemov z gesli o nevem kakšni ljubezni in sodelovanju, novi morali. Niso pripravljeni na takšen način reševati probleme. Vedo, da bo ta boj še in še krvav, da bo dosti tovarišev padlo, da bo dosti nedolžnih ljudi zažgano z napalm bombami, da bo dosti otrok ostalo samih – vseeno, revolucija gre naprej. Revolucija, ki jo lahko izvede samo delavski razred, njegova avantgarda, in organski povezanosti s kmečkimi sloji in sloji inteligence, ki spozna, kje je njeno mesto in kakšna je njena vloga.

Politični zaporniki v ZDA

Če verjamemo časopisu „Seven days“, je ZDA v zaporih trenutno okoli 600.000 državljanov. Razdeljeni so na tri kategorije. V prvi so tisti, ki so zaprti zaradi njihovih prepričanij (brez „kriminalnih“ dejanj). V drugi so tisti, ki so naredili kriminalna dejanja zaradi političnih prepričanij (bančni rop, kraja obleke, hrane in podobno). Tretja skupina je najbolj številna. Vanjo spadajo ljudje, ki so v zaporu predvsem zaradi tega, ker so siromašni in potem zato, ker so hudobni. „Naš sistem razlikuje inteligentne, agresivne, siromašne ljudi (in jih spravlja v zapor) in (z druge strani) inteligentne, agresivne, bogate ljudi.“ (A. Y., ambasador ZDA v ZN). Ni treba (ali pa je) povedati tudi tega, da so črni obsojeni na daljše zaporne kazni kot beli. Komentar najbrž ni potreben.

V istem časopisu zasledimo nekaj o številu zapornikov v SZ. Ja, veste hm, to je pa težje. Podatki so različni. Nekateri pravijo (CIA), da jih je 2,7 mil., drugi, da jih je 1,7 mil., a tretji, da jih je 1 mil. Tako ena država kot druga kršita „ljudske pravice“. Samo na različne načine, toda tako, da pri obeh „nastrada“ delavski

razred. In tako naprej in tako naprej.

Ko smo že pri SZ, lahko rečemo še kaj. Torej mogoče veste, mogoče tudi ne, da je tov. generalni sekretar CK KPSZ in predsednik vrhovnega predsedstva SZ Leonid Brežnev dobil zlato medaljo „Karl Marx“, ki mu jo je dodelila sovjetska akademija znanosti za „znameniti prispevek k razvijanju marksistično-leninistične teorije, znanstveno dopolnjevanje tekočih problemov socializma in občega svetovnega zgodovinskega boja za komunistične ideale in (!) trajan svetovni mir“. Pri podelitvi medalje so bili prisotni seveda vsi „glavni“ akademiki in nekateri iz CK ali pa kandidati za CK. Pri uvodnem govoru je tov. A.P. Aleksandrov obrazložil, zakaj se dodeljuje nagrada in (oprostite) spominjam se, da sem nekaj podobnega že bral – kako so svoje čase tudi tov. Stalina zasipali s podobnimi pohvalami. Ta človek se je razumel na vse. Na socializem, marksistično teorijo (prakso seveda, tudi to dobro vemo), književnost, znanost in tako naprej in tako naprej. Tudi francoski pesniki so pisali ode v njegovo čast. Oh, to so bili časi... No, tako je pač. Zgodovina se ponavlja, malo se naučimo iz nje...

Aha, da se vrnem k tov. Leonidu. V svojem pong (pin-pong) odgovoru je med drugim povedal, da ima sovjetsko ljudstvo (ki je graditelj najbolj humane in najnaprednejše družbe v zgodovini človeštva) POZOR!!!, popolno pravico, da se IMA ZA NASLEDNIKA MARXA. ENGELSA IN LENINA:

In tako MORAMO VSI SLEDITI VELIKEMU BRATU IN ZVESTO IZPOPOLNJEVATI NJEGOVE UKAZE, kajti drugače...

Ali je to marksizem, ali je to boj za nadaljnje humanistične ideale, ali je to boj za komunizem. Sprašujem vas. Tukaj so nekatera vprašanja, pa

odgovorite nanje. Lahko dovolj glasno, NI LETO 1968 IN NAŠA DRŽAVA NI ČESKOSLOVAŠKA.

Mogoče ne veste, da takrat, ko gre ŠAH na smučanje, smuča tudi pet ljudi, ki so enako oblečeni kot on, ali pa ko gre s svojim helikopterjem, ostali štiri vzletijo in se potem spuščajo eden po eden in na koncu pride iz helikopterja tudi šah. Upajmo, da to ne bo motilo delavskega razreda Irana, da ne bi vrgel v smetnjak Šaha in tistih ostalih pet smučarjev.

Mala nočna kronika

Petek 24. 11.
V gostilni „Pod vrbo“ skupina delavcev iz okolice Sarajeva lepo prepeva bosanske in črnogorske pesmi. Točajka se grobo obregne obnje. Zvok teh pesmi ni mil plemnitemu slovenskemu ušesu. Zato jih imenuje zverine in jih straži z „mari-“

Študentska miza v soseščini si zaman prizadeva podariti liter vira očitno žejnim pevcom, ki si grla hladijo le s pogledi na skoro prazne pirovske steklenice. „To, ni Texas, to je Ljubljana“, nas pouči točajka. Ko smo stopali po gosti megli, je mimo nas urno zdrela „marica“...

Dobički slovenskega gospodarstva slonijo „v marsičem“ na ceneni delovni sili iz južnih republik. Zmrdnemo pa se vsakokrat, ko se ti ponosni ljudje, zbegani nad nenadno spremembo okolja, spomnijo kulture svojih prednikov. Na isti način izkoriščanim zdomecem v Nemčiji pa se na vse pretege trudimo olajšati težo akulturacije.

Iz „bratske“ republike Albanije drvijo „vesele“ novice. Po končanem obisku Hua Ko Fenga, smo mi in oni (Kitajci) revizionisti, naša demokracija je buržuazna, naša partija (ZK), pritiska na hrbet našega delovnega ljudstva in sploh mi nimamo pojma o marksizmu in... Če ne verjamete poslušajte radio Tiran zvečer okoli 24. ure na SV 1400 kHz.



AMERIKA, OH, AMERIKA

Ameriški najstniki srednjega razreda o Evropi:

„Povsem jasno je, da so ljudje v severni Evropi manj boječi kot v južni.“

„V severni Evropi se oblečijo zelo lepo, gotovo vedno v kožo. Na jugu pa nosijo lahko obleko, zastarelo in umazano. Tudi hiše tam niso lepe, grajene so iz opeke in so umazane, morda zato, ker ni vode.“ „Ne bi mogli reči, da se ljudem mudi, ampak vseeno nihče ne spoštuje reda. Mi se bistveno ločimo od njih, toda naši narodi so vendar čvrsto zedinjeni.“

Amerika predvsem:

„V Evropi ne preganjajo lopovov tako kot pri nas. Morda zato, ker jih je manj.“

„Pri nas so vedno vsi delali skupaj, razen morda v času državljanske vojne. Zdaj je ta vojna pozabljena in vsi delamo v dobro ostalih. V Evropi vsak dela le zase.“

„Ponosen sem na položaj ZDA v svetu. Evropa bi lahko postala močna, toda porabila je preveč časa za vojne. Pri nas je vsem zagotovljena socialna varnost.“

„Resnična razlika med Evropo in ZDA je v tem, da smo mi čisti in da opravljamo svoje dolžnosti po svetu.“

„V ZDA je več velikega meščanstva. Evropejci pa pripadajo nižjim družbenim slojem. Vsi ne morejo študirati tako kot pri nas, čeprav znajo vsi diplomirani Evropejci zelo dobro pisati in brati.“

„Ne poznam nobenega naroda, ki bi imel tako čisto preteklost kot naš. Naše perspektive so boljše od evropskih. Na čelu smo in tu bomo ostali do konca sveta. Položaj bo slab, dokler ne očistimo svet vseh njegovih problemov.“

„Ameriške ženske so večje dame kot evropske in vse se brijejo pod pazduho.“

O Italiji in politiki:

Italijanski politični sistem je neverjetno smešen. Kaj ni bolje imeti predsednika in glasovati, kot pa se boriti, da pride neka stranka v vlado. Poleg tega se mi zdi, da se vera preveč meša v vladne zadeve.“

Ostalc:

Ni res, da se Italijani vtikajo v vse ženske na cesti; to delajo samo, kadar so izzvani.“

„Anglež je zelo privržen kraljici. Je pravi gentleman.“

„Pbliže sem spoznala nekega Francoza in Francija mi je bila všeč.“

Primeri so iz Izbora št. 4, 1978.

Pripravil J. S.

TRENTUTNO STANJE ITALIJANSKE LEVICE



Da bi lahko razumeli trenutno stanje italijanske levice, moramo šteti štiri osnovne vidike in sicer: 1) relativni poraz strategije zgodovinskega kompromisa, 2) antileninistično polemiko socialne stranke Italije, 3) vlogo ekstraparlamentarne levice, 4) terorizma.

Strateško linijo, ki jo je do sedaj imela komunistična partija je, najmočnejša in najbolj zastopana stranka italijanskega delavskega razreda, je obširno prikazal v eni od zadnjih številčk tovariš berto Cerroni. Kar pa je bilo kljub vsemu preveč površinsko pomeno, je če gledamo z razrednega stališča, kaj je pravzaprav italijanski proletarij z zgodovinskim kompromisom. Če zamemo: strategija KPI sloni predvsem na neovrgljivi marksistični ugotovitvi, da se v družbi kapitalističnega tipa neizbežno razvijajo elementi nove socialistične družbe. Vedno večji razvoj proizvodnih sil povzročajo čedalje večjo socializacijo letih, kakor socializacijo elementov družbene nadstavbe, kar se odraža v ehnih spremembah državne buržoazne strukture. Kapitalistični red je primoran, zaradi svoje narave razvijati proizvodne sile in jim cel sklop družbenih nadstruktur (kulturo, tehnologijo, pralo politiko), s tem pa potencira antagonistične elemente in no povečuje sfero javnega, družbenega (dejansko je vedno več avnih posegov pri naraščanju družbenih infrastruktur, ki so rebne za razvoj proizvodnih sil). Na ta način se odnos med mi znotraj primarne kontradikcije, torej med proletariatom in italističnim razredom ter proizvodnimi silami in proizvodnimi osi nenehno spreminja.

Potemtakem podružbljeni elementi, ki predstavljajo kali nove socialistične družbe znotraj kapitalistične, težijo k razširjanju. Kar hi bila vseeno površnost dialektične analize podcenjevati agrirajočo silo kapitala in njegove logike profita ter imeti revonarni proces za determinirano, spontano in miroljubno tvo.

Osnovni problem je torej, kako odpreti pot tem podružbljenim entom, zaustaviti centripetalno integrirajočo težnjo kapitala in ta način realizirati kvalitativni skok (revolucijo) k novi družbi. Kako je bilo postavljeno to vprašanje v strategiji KPI, je rano z izkušnji in politične linije, ki jo je ta stranka zasledovala posebej v zadnjih letih. „Zgodovinski kompromis“ moramo obravnavati kot strateško pozicijo, ki izhaja iz zaskrbljei, da bi direktno nasprotje med delavskim razredom in opazijo pripeljalo do še večje poglobitve konjunkturne krize in s do grobih negativnih sprememb za proletarij (beri: fašistični vni udar). Linija zgodovinskega kompromisa se torej ni zama avtila kot prerogativa še posebno po vojaškem udaru v Čilu.

Toda ali lahko takšna strategija pripelje do kvalitativnih in deko revolucionarnih sprememb v italijanski kapitalistični družbi, eg tega, da se izogne močnemu razrednemu nasprotju? Analiza dosedanjih izkušenj da bolj ali manj sledeč zaključek: tegija zgodovinskega kompromisa ni in tudi ne more ponuditi enativne revolucionarnega tipa. Osnovni vzroki za to so:

1) Buržoazija je znala najti primerne meje participacije delavga razreda v ekonomskem upravljanju države in mu pustila ne-vo vlogo nosilca največjih žrtev.

2) KPI in enotni sindikat sta privolila v kompromis z buržoazi- kompromis, ki je povzročil nenadno upočasnitev delavskega a za uveljavljanje njegovih pravic, v zameno pa je ponudil mini- ne koncesije in še to bolj na ravni družbene nadstrukture kot pa konomski bazi.

3) Z ozko političnega gledišča se je KPI sicer približala vladni, vendar pa ne vpliva v razmerju s svojo realno močjo, ki jo ima ržavi.

4) Odločitev za zgodovinski kompromis tvega začetek procesa ativne integracije delavskega razreda s klasičnimi strukturami ama razvitega kapitalizma ter s tem izmalitvenje in pasivizacijo redne zavesti proletariata (česar pa ne smemo zamenjati s sek- tivom).

5) Strategija zgodovinskega kompromisa je podcenjevala ne- oslene, podproletariat in študente in tako pustila neugasnjena njišča napetosti, ki so posebno ostra na mejah delavskega raz- e; s tem je povzročila trenutke nevarnega nasprotovanja med eniziranim proletariatom in socialno emarginiranimi sloji.

Vidimo torej, da politika KPI, ki teži k nacionalni enotnosti h udeleženi sil, na eni strani opušča tradicionalne vsebine raz- nega boja, na drugi pa ne more iztrgati iz rok kapitalističnega eda niti večjih in pomembnejših koncesij.

Logični rezultat takšne politike je bil zaplet KPI in sindikatov v tilko status quo, ki jo narekuje krščanska demokracija, hkrati vedno jasnejše nesoglasje med KPI in sindikati na eni ter izven amentarno levico na drugi strani.

Ta strateška linija ni dovolj upoštevala, da osnovna kontra- cija ostaja med buržoazijo in proletariatom in da kvalitativni k (revolucija) ne more nastati z recipročno integracijo obeh tez, ampak z njunim dialektičnim preseganjem. Ravni nasprotij d obema antitezama so lahko različne, bolj ali manj ostre, dar ne morejo nikoli biti odstranjene z navadnim kompro- om.

Strategijo nacionalne konvergenca moramo torej gledati samo trenutno strategijo. Ali enostavneje: kot zavoro za razredna zkrizja, pripravljeno, da prepreči še bolj reakcionarne izgrede. no v tej logiki je treba gledati zgodovinski kompromis. Nikakor ne gre zamenjevati z revolucionarno strategijo.

V tej kontradiktorni zvezi je socialistična stranka Italije našla ator za ideološki napad, kakor tudi za ponovno ovrednotenje, tudi z novimi formulami, stare strateške linije evropske socialne okracije. Generalni sekretar SSI Bettino Craxi, pod neposred- n vplivom liberalno-socialističnih ideologov, kot je Luciano Pelli- ni, postavlja danes kot edino alternativo klasičnemu kapitalizmu liko samoupravljanja ali bolje soupravljanja, v katerem bi različni i družbe ali bolje različni razredi imeli možnost, da ohranijo edsebojno dialektično konfrontacijo in z njo politični pluralizem dicionalnega kova.

Ta teza ni le kontradiktorna, ampak je povsem reakcionarna. Predvsem teza zagovarja samo po sebi razumljivo potrebo po ohranitvi razredov, starih državnih struktur, in izkoriščanja proletariata. Politična nadstavba je interpretirana neodvisno od ekonomske baze. Trgovski mehanizem se ne spremeni in konkurenca med interesnimi skupinami ostane nujna potreba. Tako je absolutno izključena možnost, da bi dobil oblast v roke delavski razred. Interpretacija državne vloge ostaja na starih in abstraktnih buržoaznih konceptih, da je država nevtralna in ima vlogo razsodnika.

Takšno ideološko obnašanje je italijanske socialiste nujno pripeljalo do sledečih potez:

1) napada na marksistično-leninistično teorijo ter na koncept diktature proletariata.

2) polemike s KPI s težnjo, da se pokaže na nasprotje v sami partiji, nasprotje med politiko sprave in leninistično teorijo

3) negacije vsakršne veljavnosti sovjetske revolucije

4) podpore evropskim socialdemokracijam, še posebej nemški.

Poglaviti princip ostaja za Craxija politični pluralizem in individualne svoboščine v tradicionalno buržoaznem smislu.

Kar zadeva italijansko izven parlamentarno levico, pa se o njej skoraj ne da govoriti z enotnimi termini. Tej levici je skupno nepri- znavanje zgodovinskega kompromisa kot bojne strategije delavskega razreda.

Najekstremnejše krilo neparlamentarne levice se še vedno drži gesla: „Države se ne spreminja — treba jo je uničiti.“ Toda v tem krilu (ki ga predstavlja predvsem delavska avtonomija) je opaziti pomanjkanje dialektične analize obstoječe situacije. To pomanjkanje je izredno nevarno in večkrat pripelje do totalne izoliranosti pa celo do nasprotij z organiziranim proletariatom. Vzroke takšne težnje je potrebno vzeti v resno analizo tistih objektivnih faktorjev, ki so jo determinirali: predvsem že prej omenjene napake zgodovinske levice, da ni primerno obravnavala resničnosti, ki jo predstavljajo zapostavljeni sloji. Tradicionalne organizacije delavskega razreda so preveč podcenjevale dogodke iz leta 1968 in njih vsebino, ki se je v kapitalistični krizi 70-ih let še bolj poglobila in poostрила. Danes namreč tako imenovana ekstremna levica ne predstavlja več samo dele radikaliziranega nizkega intelektualnega meščanstva, prerogative '68, ampak zajema vedno širše plasti podproletariata, nezaposlenih in proletarske mladine (predvsem z juga). Torej je to realnost množice, ki čeprav sama ni sposobna izoblikovati dobre alternative, predstavlja pomembno komponento boja za emancipacijo delavskega razreda. Zanemariti ali podcenjevati to realnost je zelo nevarna strateška in ideološka napaka.

Najbolj realistično krilo revolucionarne levice se zaveda, kar tudi neprestano poudarja, da jasho nasprotje do organiziranega proletariata, četudi pod vplivom reformizma, pomeni popolnoma škodljivo in reakcionarno težnjo.

Bistvena ostaja torej konfrontacija med delavskim razredom na eni strani in buržoazijo na drugi. Seveda se v to mešajo različne vmesne socialne plasti — mala in srednja buržoazija v fazi proletarizacije in emarginirani sloji, ki so potrebni potencialni zavezniki proletariata. Od tu potreba po enotni politiki in strategiji vseh komponent levice in opoziciji buržoaznim silam, ki jih predstavljajo predvsem stranka na oblasti — krščanska demokracija.

Vzporedno z opozicijo pa se ne sme zanemariti politike nenehne reformacije in uveljavljanja pravic nasproti celotnemu aparatu državne prisile (vključno s policijo in vojsko), z namenom, da bi prodrli vanj in prevzeli kar največji možni nadzor. Največjo uporabo tistih nadstrukturnih elementov, ki predstavljajo stopnjo razvitosti proizvodnih sil (demokratska politika, kultura, tisk, televizija itd.).

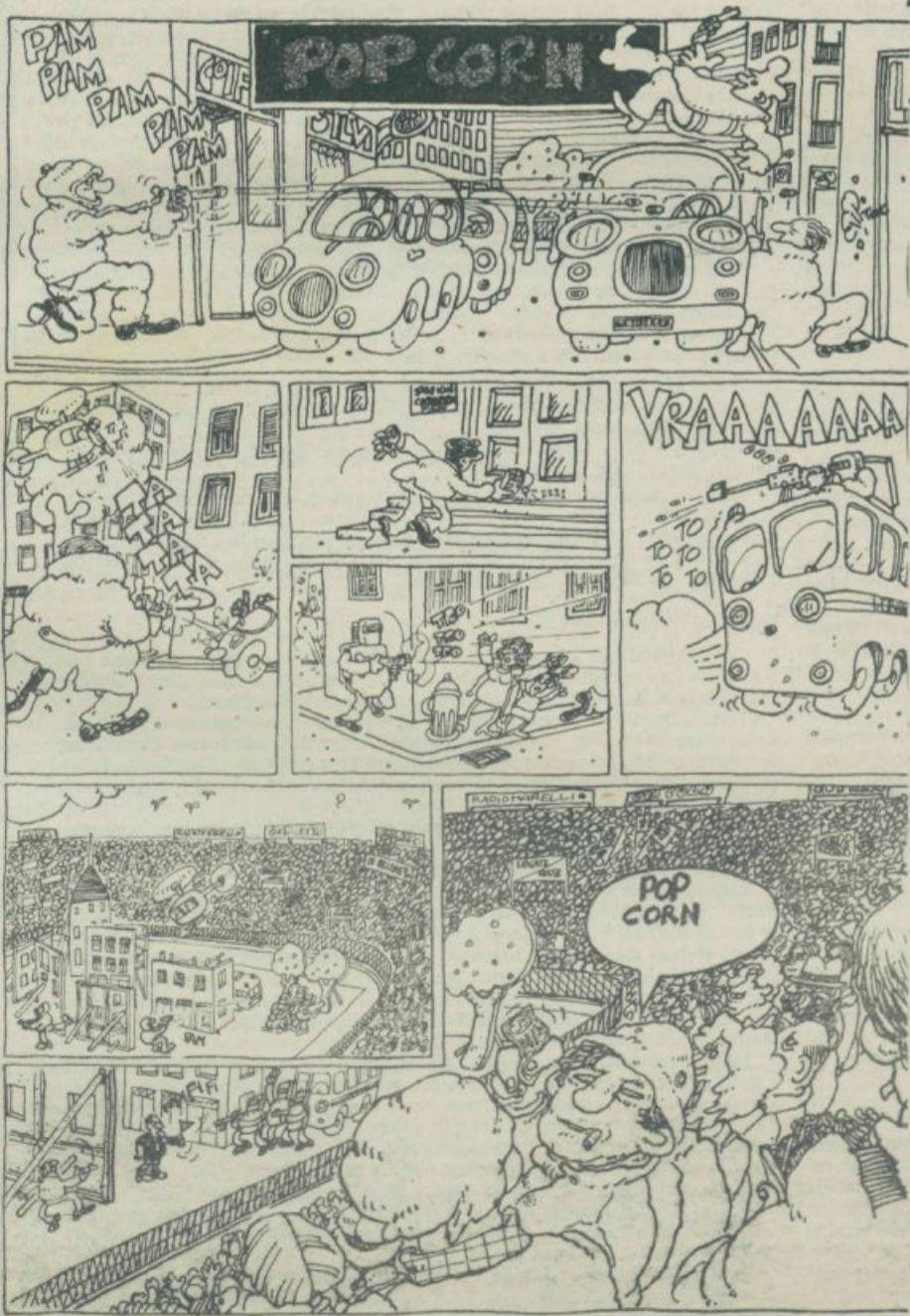
Vprašanje terorizma v Italiji je treba gledati skozi dva bazična aspekta 1) terorizem kot destabilizirajoča sila nasproti demokratičnoburžoaznim institucijam, 2) — terorizem kot jasna oblika boja proti politiki organiziranega proletariata in levice nasploh. Vodilni princip boja oborožene ultra levice se lahko povzame v parolo: „Čim hujše, tem boljše“. To pomeni, da deluje ultra leva mestna gverila v sedanjem trenutku paralelno z destabilizirajočimi silami ekstremne desnice. Teroristična strategija se oslanja na linijo dizgregacije sedanjega institucionalnega reda in na okrepitev represivnega buržoaznega aparata (fašistiziranje države). S stališča teorije teroristov bi to moralo povzročiti takšno razredno trčenje, ki bi izzvalo revolucionarni boj.

Terorizem je treba potemtakem gledati kot ekstrem opozicije ne samo proti strategiji KPI, marveč tudi proti vsem silam levice: gre za nasilje s ciljem, da se poveča državne represivne moči nad silami levice in izničenje pridobitev delavskega razreda. Logično je, da je edini konkretni rezultat takšnega obnašanja lahko samo reakcionarni odgovor države in pobuda KPI, da sprejme določene represivne ukrepe (na primer Realov zakon o javnem redu), čemur pa sledi ohranitev demokratičnoburžoaznih institucij in s tem izognitev še bolj reakcionarnim protinapadom.

Torej očitno škodljiva strateška linija in vse prej kot revolucio- narna. Razumljivo je, da je postal danes terorizem, kljub svojim koreninam v okvirih revolucionarne levice, eden od glavnih in najbolj učinkovitih sredstev tako italijanske kot mednarodne reakcionarne strategije.

Franco Juri

(prevredla Barbara Volčič)



OD DELAVSKEGA

MESST

DO ISKRE

Remy Butler, Patrice Noisette

Pripomba prevajalca

Pričujoči prevod kaže podobo stanovanjske gradnje v Franciji v določeni časovni sekveni – odkar je v tej deželi prevzela oblast meščanska oligarhija in druga kova. Toda ta podoba ni preprosto kronološki pregled dogodkov na področju stanovanjske gradnje, temveč poskus zgodovinsko-materialistične analize, ki kaže ideološke določitve in razredno naravo stanovanjske gradnje. Za nas so sicer izredno zanimive tudi bolj historične implikacije besedila, saj se prav prek njih izkazuje, da za bleščočim pročeljem urbanizma, mestnih ureditev in sodobne stanovanjske politike še meraj tiči mogoča in kljub temu mračna osebnost pariškega prefekta iz petdesetih let minulega stoletja.

Sveveda nas še bolj neposredno prizadevajo sodobne juridične, socialne in ali politične peripetije na področju gradnje stanovanj v Franciji, ki povzročajo še nešteto podobnosti z našim stanjem na tem področju. Ali so to podobnosti odločilne in temeljne ali pa so drugotnega pomena, lahko pokaže le podobna, vsaj enako ostra in dosledna analiza naših razmer – ki je ni, toda ne samo to, manjkajo celo njeni predpogoji: razvita kultura razpravljanja o gradnji.

Prevod ima potemtakem vsaj dva namena: podati podobo določene stanovanjske gradnje, pridobljeno z zgodovinsko-materialistično analizo; ta vsaj bi rabila za primerjavo; in spodbuditi analogne analize pri nas, ki bi nam končno povedale, pri čem smo v resnici v naši gradnji stanovanj, od kod njen pretežno asocijalni in zasebniki značaj in druge anomalije, ki se z njimi vsak dan srečujemo v tej ali oni obliki. Skratka – če parafraziramo Englsa – ali poznamo tudi mi samo tisto rešitev stanovanjskega vprašanja, ki kar naprej reproducira to vprašanje oz. ali je naše reševanje stanovanjskega vprašanja pravzaprav buržoazno ter ga je potrebno docela na novo opredeliti, če hočemo doseči resnične rešitve.

Braco Rotar

11. USMERITVE AKTUALNE POLITIKE

1. Zemljiški problemi in odnosi med razredi

1. Med psi in volkovi

Zgodovinski pogoji, ki so omogočili, da je kapitalistična buržoazija prišla na oblast, in politična zaveznitva, ki so bila zaradi njih potrebna, so globoko zaznamovali ekonomsko obnašanje za skoraj celo stoletje.

Po zgledu te buržoazije išče finančni kapital „zanesljive“ naložbe v zemljiško posest in tako se on krepi protislovje, ki ga pomeni preživetje te svoje lastnine. Tako Credit Lyonnais, največja banka na svetu v letih med 1900 in 1913, razdeljuje svoje investicije med „železove rudnike na Korziki, na otoku Elbi, nato v severni Afriki, soudeležbo pri gradnji Sueškega prekopa, nakup zemljišč v A. F. N. (v Maroku) in zlasti med udeležbo s posojili pri družbah, ki se ukvarjajo z urbanimi ureditvami (Lyonnais za vodo, Pliška družba, tramvaj, nove četrti v Parizu, razkošne gradnje na Azurni obali) ter med posojila tujim mestom.“ Finančni kapital sicer ni zmožen postati „snično gibalno notranje industrijske ekspanzije, ko pa včasih vendarle stopi v zemljiškega področja, stori to zato, da bi podpisal posojila v tujino ali pa se ugnedal v zanesljivih dejavnostih kolonialnih monopolov.

Notranje protislovje buržoazije med industrijskim kapitalom in zemljiškim kapitalom se potemtakem razvija v prid slednjega. To protislovje je ovrh tega trojno.

Je politično: industrijska buržoazija je prisiljena povezati z zemljiško posestjo in z drobno kmečko in trgovsko lastnino; potemtakem jima mora prepuštili del svoje politične in ideološke oblasti, obenem pa ti lastniki pomejita zavoro za njeno ekspanzijo. Je ekonomsko protislovje med industrijskim in zemljiškim kapitalom: funkcije, ki jih izvršuje zemljiški kapital na presežni vrednosti, ki jo realizira industrijski kapital (zemljiška renta), in tako povzročeno podraževanje življenja za najemnike in poljedelce, izzoveta saraščanje družbenih zahtev. To je ekonomsko protislovje med industrijskim in finančnim kapitalom: finančni kapital se sprva povezuje z zemljiško posestjo, nato pa jo premaga in se polasti njenih privilegijev na stroške industrijskega kapitala.

Ceprav buržoaziji zmagava po zlomu Komune priskrbi dolga leta „družbene miru“, delavsko gibanje vendarle polagoma dviga glavo. „Agitacijo“ uspešneje nakopitve delavcev v mestih, kjer jim razmere celo več ne opuščajo, da bi obnovili svojo delovno silo, in industrijska rast. Ta rast omogoča tudi industrijski frakciji buržoazije, da v svoj prid spreminja razmerje sil, ki vlada v bloku oblasti: „Kadarkoli je prišlo do pritiska delavskega razreda, je industrijski kapital vsilil nepremičninski posesti „družbene forme“, ki so dejansko ustrezali reševanju sekundarnega protislovja v njegov prid.“

Tako sta Leucherjev zakon iz leta 1923 in slovitni zakon iz leta 1948 obenem napada, naperjena zoper monopol nepremičninskih lastnikov, ki so ju uradno opravičevali z obrambo lastnine! Toda zakon iz leta 1948 bo omogočil finančnemu kapitalu, ki mu bo pomagala država, da bo nadaljeval početje nepremičninskih lastnikov, ki so že zdavnaj zgubili veselje in edinstva za gradnjo in tako nakazali preemestitev ekonomskega protislovja od konfiguracije „industrijski kapital (zemljiški kapital)“ h konfiguraciji „industrijski kapital-finančni kapital“.

Finančni kapital si bo prizadeval, da postopoma podre tisto, ker ovira njegovo podjetniško svobodo, se pravi tako urbanistične uredbe kot zemljiško lastnino samo.

A. Liepitz takole povzema „zgodovinske določitve stanovanjske krize“, ki rabijo za izražanje problema: „Na eni strani izvzve kapitalistična akumulacija v družbeni formaciji nedozorelega kapitalizma dotok podeželanov v mesta; na drugi strani pa družbena struktura zemljiške posesti onemogoča živati in kapitalu, da bi se lotila urbanizacije.“

R. Butler, Patrice Noisette, De la cite ouvriere au grand ensemble, Ed. Francoise Maspero, Petite collection, Paris 1977. Francoski izraz „grand ensemble“ prevajamo s „soseska“, saj se oba izraza nanašata na isti tip naselja, ki ima komaj kaj zveze z angloameriškim izrazom „neighbourhood“; prvi tip naselja lahko izvajamo iz corbusierovske tradicije, medtem ko za izrazom „neighbourhood“ tiči howardovski izročilo „garden cities“, ki mu a francoskem bolj ustreza „habitat pavillonnaire“ kot pa „cite-jardin“ ali „zvezne grand ensemble.“

Collectif logement, Marec 1971, publ. Secours rouge.

Na splošnejši ravni si oglejmo, kako v Združenih državah finančni kapital uspehuje tendenčno nizejanje profitnih stopenj industrijskih podjetij: cf. G. Athieu, „Un nouvel eclaireage sur la crise americaine“, La Monde, 25.-26. maj 1975.

A. Liepitz, Le tribut foncier urbain, Francois Maspero, Pariz 1974, str. 15;

Ceprav sta obe konfiguraciji zmeraj istočasno navzoči.

Pozneje pristavlja: „To protislovje med ponudbo in povpraševanjem, med zemljiško lastnino in industrijskim kapitalom dobi glede na odnos sil v poglavitem antagonizmu dve rešitvi:

Ce je delavski razred šibek, ga patronat prepusti krepljenju nepremičninskih lastnikov: to je ekspanzija „po japonsko“, ki se v njej kapitalistična akumulacija izvršuje na škodo življenjskega okvira (tako je bilo v Italiji od 1950 do 1968). Ce pa je delavski razred močan, mora patronat „negovati“ življenjski okvir ter uničiti nepremičninske lastnike in parazitske plasti: to je „švedski“ model.

In za sklep: „Francija se je do leta 1948 ravnala po „francoskem modelu“ polževega napredovanja industrije s stanovanjsko krizo pod nadoblastjo rentnikov.“

Kar se je obnova končala, se položaj polagoma spreminja in vlade V. Republike se bodo prek svojih ministrov za urejanje (ministre de l'Equipe-ment) lotile zamude francoskih ekonomskih struktur.

Prvo akcijo sta sprožila Pierre Surdeau, minister za gradnjo leta 1958, in Rieff-Amandovo poročilo; leta 1963 in leta 1964 so uresničevali „pogodbo za gradnjo“ M. Marziola (ki so jo kot zmeraj spremljali tradicionalni in zmeraj neučinkoviti fiskalni ukrepi); nazadnje so predložili še načrt zakona za zemljiško usmerjanje, ki ga je predlagalo Bordierovo poročilo in ki ga je povzel minister pisani, njegovo bledo senco pa je leta 1967 izglasovala Narodna skupščina.

O teh različnih reformah in njihovih odmevih smo že govorili. Nobeni se ni posrečilo, da bi zlomila zemljiške lastnike. Sekundarna protislovja med zemljiško posestjo in industrijskim kapitalom se razvijajo kljub naraščajoči hegemoniji finančnega kapitala. Oltar lastnine še ni porušen in modernistični domisleki ministrov so na njem praviloma žrtvovali zaradi nujnosti zaveznitva z zemljiškimi lastniki in drobno buržoazijo. Na tleh gradnje se soočajo različne frakcije vladajočega razreda. To je čuden boj, ki se v njem psi in volkovi spopadajo, obenem pa morajo ohranjati zaveznitvo zoper zunanjega sovražnika: zoper vladni razred. Prav prostor je postal kraj, ki se na njem razvija eden izmed poglavitnih sistemov sekundarnih protislovij kapitalizma.

II. Korak sem ... korak tja: obotavljivi valček zdajšnjega režima.

Kvadratura kroga

Vlada Chabana-Delmasa in njen minister za urejanje in stanovanja podpira napredno oz. razvito frakcijo finančnega in industrijskega kapitala, ki so njene prednosti glede na „nazadnjaške“ frakcije narasle zaradi ekonomskih posledic maja 68 in evropske konkurence. Toda računati je morala z Narodno skupščino, ki jo je na novo izvolil „veliki strah“ drobne buržoazije in ki v njej slavijo zmago tiste „temeljne plasti“, katerih ekonomsko moč mora razviti kapitalizem odpraviti.

Prireditni smoter je uveljavljanje industrijskega imperativa. Albin Chalendon se bo lotil prav monopoliziranja zemljiške rente, ki ga izvajajo nepremičninski lastniki. Cilj: sprostitev gradnje ter finančnega in industrijskega kapitala funkcije, ki jo izvajajo zemljiški lastniki, spodbujanje koncentracije kapitalov. Najprej uveljavijo štiri ukrepe:

1. Liberalizirajo pravico do gradnje tako, da odpravijo administrativne omejitve: gre za znižanje cen zemljišč s povečanjem ponudbe. Dejansko pa se je s povečanjem C. O. S.-ov.5, ki je iz tega izhajalo, povečala renta in to toliko bolj, ker je mnogo lastnikov „zamrznilo“ svoja zemljišča in čakalo na ugodnejše čase. Storjeni ukrepi, ki sploh ne upoštevajo narave zemljiške rente in zemljišča (ki ni le blago, ampak je obenem nosilec juridične pravice, včasih pa tudi kakšne dejavnosti), se še enkrat izkažejo za neučinkovite.

2. Boj zoper diferencialno rento družbenega položaja.67

3. Reforma kapitalistične produkcije stanovanj: omogočili naj bi, da postane stanovanje pravo blago, tako kot avtomobil ali zobna četka. Zato pospešujejo serijsko gradnjo in razveljavljajo kvalitativne omejitve:8 poleg tega pa naj bi spodbudili vertikalno koncentracijo gradbenega podjetništva in industrije pod ščitom finančnega kapitala.

4. Boj zoper drobljenje zemljiške posesti: mestna zemljiška združenja (se pravi posredno velika stanovanjska podjetja) dobe pravico, da razlaste upira-joče se lastnike otoka poslopij, ki naj bi ga obnovili in ki je že 75 % v lasti teh podjetij:9 to je eden izmed najbolj neposrednih posegov v sveto pravico lastnine, dasi je tudi ta sramežljiv.

Ni nam treba povedati, da so te ukrepe praviloma predstavljali javnosti kot nekaj, kar naj bi „omejilo zviševanje najemnin z omejitvijo naraščanja cen zemljišč.“ Ta docela demagoški argument je toliko bolj napačen, ker so mehanizmi zemljiške rente takšni, da prav povečevanje najemnin sproža zviševanje cen zemljišč, ne pa nasprotno.

Nemožni zemljiški davek

Sen Chalendona in napredne frakcije buržoazije je kolektiviziranje tal. Ker je to tudi sen obsežnega dela francoske levice, kaže obseg nepoznavanja realnih ekonomskih in političnih mehanizmov zemljiške rente.

Toda v današnjem stanju razmerja sil v okviru vladajočega razreda takšna kolektivizacija, ki bi „likvidirala“ zemljiško lastnino, ni možna. Chalendon se mora zadovoljiti s tem, da o njej govori s prikritimi besedami. Tako povzame kot nadomestilo za ta nemožni ukrep staro zamisel o zemljiškem davku, ki jo je že predlagal Pisani.

O zemljiškem davku bomo spet govorili pozneje. Tukaj samo opominjamo, da se mora vlada po mnogih spreminjanjih projekta umakniti zaradi nasprotovanja zemljiških lastnikov.

Pripomniti moramo tudi, da je sam finančni kapital nasprotoval temu davku. Ta kapital namreč išče profit povsod, kjer ga lahko dobi, se pravi, da se kot družabnik industrijskega kapitala postavlja nasproti zemljiški lastnini, ker pa je tudi sam zemljiški lastnik (ali prejemnik rente), pa nasprotuje tudi industrijskemu kapitalu. Stara nagnjenja francoskega finančnega kapitala k neindustrijskim naložbam še niso mrtva in „težnja finančnega kapitala, da bi postal zemljiški lastnik, je posledica naraščanja gmote prostih kapitalov in tendence nizejanja profitnih stopenj.“10

Lenin je že leta 1916 zapisal: „Spekuliranje z zemljišči v bližini velemest v polnem razvoju je tudi dobičkanosa operacija za finančni kapital, Bančni monopol se tako združuje s monopolom zemljiške rente in z monopolom komunikacijskih poti, saj sta naraščanje cen zemljišč in možnost za njihovo boljšo prodajo po parcelah itn. odvisna od primernosti zvez z mestnim središčem, prav te zveze pa so v rokah velikih družb, ki so povezane z istimi bankami prek sistema deležev in delitev direktorskih položajev.“11

Tako finančni kapital, zlasti prek nekaterih bank, ki razpolagajo z orjaškimi „zemljiškimi rezervami“, igra dvojno vlogo, ki samo otežuje protislovja bloka na oblasti.

Zadnja Messmerjeva vlada je obenem z navčkom za pompidoujevski režim oznanila dolgo leto (1973) nenehnih političnih umikov napredne buržoazije pred arhaistično drobno buržoazijo in zemljiško posestjo; Royerov zakon, odpor neo-poujadističnih malih trgovcev itn. Načrt Guichardovega zakona posvečuje ta odstop na zemljiškem področju in obenem uvaja novo urbanizacijsko takso, ki lahko samo sproži dvig cen zemljišč ali upočasnitev ritma

transakcij, izenačitev razlastitvenih odškodnin za vse lastnike na posameznem območju. To pomeni, da tudi lastnikom zemljišč, na katerih ni zgrajeno nič, priznavajo rento. To pomeni z eno potezo perasa zbrisati vsa prejšnja prizadevanja modernistične desnice in tako utrditi zemljiško lastnino, kakor ni bila že dolga desetletja.

(se nadaljuje)
prevedel Braco Rotar

5 Koefficienti zasedenosti tal: določajo število zazidljivih kvadratnih metrov na kvadratni meter zemljišča.

6 Kajti raven kapitala, investiranega v zemljišča, narašča.

7 „Sociološka diferenciacija med „Z. A. C. z isto ravno „strukturantnih“ ureditev utegne motiti izenačevanje profitnih stopenj med tako uresničeni operacijami.“ Zato so ponovno uvedli diferencialno rento po „sociološki kvaliteti Z. A. C.-ov“. To pa po Liepitzu kaže: „voljo, ki jo je pokazalo ministrstvo“, da se bojuje zoper družbeno segregacijo, „voljo, ki se operaciono kaže kot administrativno fiksiranje doziranja stanovanjskih kategorij“.

8 Z odpravo tehničnih norm za družbena stanovanja leta 1969.

9 To metodo so uporabili v pariškem 13. okrožju.

10 A. Liepitz, op. cit., str. 200.



OBVESTILO / POZOR !

Ze v prejšnji številki smo obvestili in opozorili odgovorne tovarise, ki delujejo po osnovnih organizacijah ZSMS po fakultetah, naj v skladu s sklepi, ki jih je sprejelo predsedstvo UK ZSMS Ljubljana, organizirajo prodajo študentskega časopisa. Vendar, kakor ugotavljamo, ni do danes tega storila niti ena osnovna organizacija !!!!!!! SE ENKRAT VAS POZIVAMO NA SODELOVANJE

Pozivamo osnovne organizacije po fakultetah, ki žele o svojih akcijah obveščati preko časopisa TRIBUNA naj dostavijo, pošljejo ali prinesejo obvestila, tekste ali druga pisana in risana besedila na uredništvo.



V GLEDALIŠČU NORCEV SEM BIL NAJVEČJI NOREC

Lojze Filipič: Gledališče, kultura, družba, Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega 1978

1. To je naslov enega od poglavij v pričujoči Filipičevi knjigi, obenem pa besede švicarskega pisatelja Friedericha Duerenmatta izpred desetih let, ko je moral zapustiti baselsko Mestno gledališče in je s tem nekako naznačil začetek evropske gledališke krize. V tem primeru pa naj govori po svoje.
2. To je druga postumna knjiga del gledališkega in kulturnega ustvarjalca, ki je koncept akcije v slovenskem kulturnem prostoru radikaliziral do skrajne meje: za stvari, ki jih je zagovarjal, je dal življenje. Ali – zaradi stvari, ki jih je zagovarjal, je moral dati življenje.
3. Filipičevo zapuščino zbira in urejuje Bojan Štih, ki napoveduje še tretjo knjigo (prva je Živa dramaturgija, ki je izšla pri Cankarjevi založbi lansko leto), v katero bo zbral med drugim tudi Filipičeve dramaturške nastope, ohranjene na magnetofonskih trakovih in pa njegovo korespondenco. Ureja smiselno in pregledno to, kar je bilo do sedaj raztreseno po časopisih, revijah in gledaliških listih. Tako dobiva vztrajna, nenehna, tridesetletna Filipičeva prisotnost v slovenskem kulturnem prostoru trdne in zaključene oblike. Čeprav se še ne da izmeriti njegove prodorne prisotnosti, saj je časovna razdalja še prekratka, točneje: pri branju Filipičevih tekstov doživimo neskladje, teksti izpred desetih, petnajstih let se bero kot aktualni, njihovi predmeti so današnji, konkretni, rešitve, ki jih ponuja, so jasne in nazorne, a še neizpolnjene, ostale so blokirane, zgolj zapisane in prepuščene samo nenehnemu grafičnemu reproduciranju: iz časopisa v knjigo, v zbornike, enciklopedijo, zgodovino.
4. Filipičev koncept gledališča je izrazito sodoben, in to v dveh pogledih. Prvi je eminentno gledališki: gledališče je avtohtona umetnost, ki sicer

temelji na literaturi, a je od nje odvisna le do določene mere, vselej in zgolj je teater funkcionalna sinteza elementov, ki ga vzpostavljajo in utemeljujejo, toda ti elementi so podrejeni izhodiščni in končni ustvarjalni volji režiserja. Drugi je težnja po enakopravni in posebni vključitvi gledališča v širše družbeno in kulturno življenje samoupravne družbe.

Temu problemu je namenjen prvi razdelek pričujoče knjige: Gledališče, kultura, družba. Ker smo mnenja, da zapiski, zbrani pod tem naslovom, ne zaslužijo le pozornosti gledaliških zgodovinarjev, temveč tudi in predvsem vseh sociologov, ekonomistov in pravnikov, ki se s kulturo ukvarjajo, navajamo vsaj aslove poglavij: O samoupravljanju v gledališčih; Gledališče, kultura, družba; Kultura brez mecenstva in administrativnega dotiranja; Financiranje gledališke kulture na podlagi delovnih dogovorov; Ljubljana in njena kultura; Politika in kultura; Ena od možnosti poti iz gledališke krize;

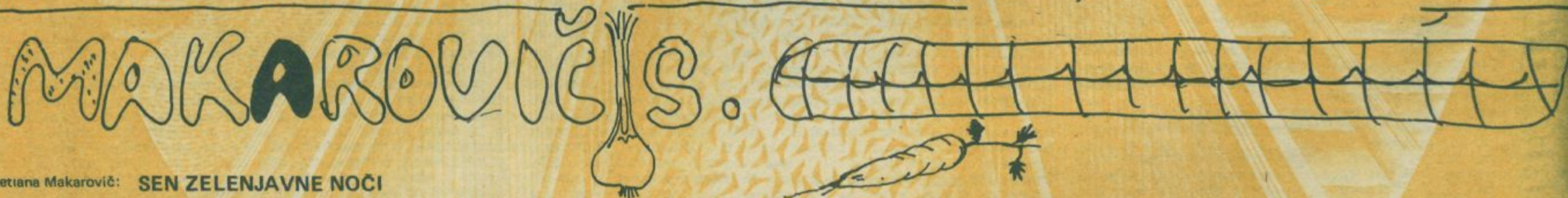
„V gledališču norcev sem bil največji norec“; Gledališka predstava kot tržno blago; Iz narave snovi izvirajoče posebnosti, ne posebki; gledališka omika in gledališko delo v osnutku nove slovenske ustave; Slovenski nacionalni kulturni program (skupno z Bojanom Štihom).

5. Filipičeva pripadnost gledališču je očitna in izrazita. To ni le obveznostno in nujnostno frazeološko agiranje v gledališču oziroma v kulturi nasploh, temveč gre v tem primeru za gledališkega umetnika, ki prepričano zagovarja svoj poglavitni agens ter skozenj kulturo nasploh. Ko se vzpostavi funkcionalno zaporedje gledališče-kultura-družba, gre za izrazito interaktivno delovanje, kjer se vsak člen razlikuje kot svoj sočlen, istočasno pa ostaja on sam, zavezan le sebi.
6. Četrta stvar, ki zaznamuje pričujočo knjigo, je Filipičeva težnja po „evropeizaciji“ slovenskega gledališča. Skoz celo knjigo projicira pozicijo, funkcijo in rezultate slovenskega teatra v kontekst evropske in svetovne

produkcije, pri čemer pa z objektivno distanco in obvladanjem predmeta presega neki tradicionalni slovenski odnos do tega problema. Gre mu za teater kot tak, za logične in očitne vplive iz vseh v vse smeri (poglavje Slovensko gledališče s Cankarjem v Parizu, V gledališču norcev sem bil največji norec, Besede nekaterim umrlim gledališkim ustvarjalcem – Branku Gavelli, Bojanu Štupici).

7. Filipičev stil je preiščen, koncizen, z jasnimi obvladovanjem metode, analiza vzrokov, opis stanja, nakazovanje izhoda, poti. A vseskozi je prisotna nekakšna resigniranost, izhajajoča iz njegove sentimentalno-humanistične pozicije. Prisotna je avtoblokada, ki izhaja iz nujnosti po mnogih širšem delovanju, kot bi na prvi pogled izgledalo nujno za gledališkega ustvarjalca. Blokada zaradi odsotnosti rezultatov. Zaradi zgolj „terminološkega“ spreminjanja družbe, kulture v odnosu do gledališča. Zaradi pavšaliziranega propagiranja množičnosti, amaterizma, ki pa vse profesionalno kvalitetno in avtentično sprevrže v elitistično. In blokada zaradi odhajanja gledališčnikov, prijateljev, ki so največ prispevali za slovensko, obenem pa tudi za evropsko gledališče. Ob vsem tem pa občudovanje vredna vztrajnost, moč in doslednost, popolna predanost, ki vse to omogoča.

8. Iz razdelka Gledališče, kultura, družba omenimo posebej še spis Slovenski nacionalni kulturni program, ki mu je temeljni namen: „Jasno opredeliti funkcionalizem kulture v moderni slovenski družbi“ in sicer na ta način, da se z vrsto historično zasnovanih raziskav ustvari jasna sodobna podlaga, na kateri bo moč izoblikovati sestavine današnjega sveta (od vzgojnih do gmetnih vidikov) ter opredeliti model modernih slovenske socialistične družbe in funkcijo, mesto in delež kulture v njej. Iz razdelka Slovenske dramaturgije pa omenimo vsaj poglavje Slovenska dramaturgija 1953, ki kljub petindvajsetletnemu odkluku ne zgublja aktualnosti.



Svetlana Makarovič: SEN ZELENJAVNE NOČI

Izsanjani sen postane parodija na porabo, izrabo in zlorabo ali Ganz slowenischer Traum

Vedno bolj večje in z vse več prodorne estetske občutljivosti se Jovanovič loteva anksioznih vprašanj našega čitja in časa. Kako dokončno in osupljivo je njegovo ustvarjalno razumevanje pojava potrošništva, popredmetečnosti ali na primer generacijskih odtujenosti. Svojo gledališko komunikacijo je zgradil iz bistvenih potez lastnega odnosa do tega sveta in jo razvil do osupljive polnosti ter zavezujočnosti.

S svojimi različno osrediščenimi ustvarjalnimi postopki se loteva stopnje humanitete vsebine ali stopnje odtujenosti v posamezniku in njegovem okolju. Vmes pa se v njegovih gledaliških upodobitvah predstavlja različnost oblik, stilov, žanrskih prijemov. Ti se v poetiki Jovanoviča sestavljajo, soočajo, med seboj ironizirajo in znova utemeljujejo. Tako se v njegovem delu dogaja igra in parodija vedenjskih tipov, jezikovnih tipov, socialnih in namenskih funkcij jezika, parodija umetnostnih vrst, odtujenih, sklerotičnih ali osladnih stilizacij itd. Igra različnosti in razlik.

Besedilo Svetlane Makarovič Sen zelenjavne noči mu je ponudil možnost nadaljevanja te igre soočanja. In res je tekst Makarovičeve izkliceval predvsem lgro in Soočanje. Igra za postavitev Izsanjanega Sna, satiro za njegovo razpletanje, parodijo za njegovo oblikovno Soočanje.

Okvir igre vzpostavi vsebinsko jedro – Sen: Deček v odtujenih odnosih melomeščanske družine postaja predmet raznih vrst pedagoških patriarhalnih in celo kulinarčnih prisil. Ob večerji, ki je v taki družini že tako zgolj obredna navada – žrtje v praznem, med vedno enakimi, mehničnimi reakcijami staršev na določen ton, besedo, gesto – mama sili malčka, da naj poje peteršilj. V malčku iz konfliktnega odnosa do sveta pripravajočih in nasilnih staršev nastane upor na način igre, nočnega sna. Ker se svet odraslih in njihove prišle neadekvatne. Makarovičeva igra je

adekvaten svet – svet igre. Svet otroške domišljije, v katerem si predmeti nadevajo določene vloge in se označujejo v medsebojni igri. In tu v besedilu Makarovičeve nastopi dodatno poantirana zamisel – ker malček živi v svetu odraslih, torej v svetu vrednosti, hierarhije in vlog, se nenadoma igrivi sen v malčkovi glavi spremeni v čudno posnet in z nekakšnimi norimi eksistencializirani obremenjen igrakaz. Tako se začne nočna igra, v kateri se okarakterizirana zelenjava (peteršilj – strahopezdiljivi pesnik, ki prodaja svoje zasanjano slobištvo, česen – jedki, zakompleksani kritik, zelje – pozabljivi tehtnež in filozof, solata – njegova družica, košata, a puhloglava, cvetača – zasanjano pin – up dekle, ki ljubi junake, koleraba – braniteljica dostojnosti, pravdnosti in morale, krompir – prestrašeni tip srednje mere, mlačnež, skratka, Poantirani Slovenec, steklenica konjaka z očetove omarice – kabaretna dama, ki služi kot zamenjava za frustracije, piskček – vzkipljivi, temperamentni Španec, ki ga vedno zanese, kuhalnica – pedantni komornik družabnega življenja, budiilka – lahkonoaga, a stalno napeta balerina), dopisana v Jovanovičevi režiji, zaplete v nekakšne igre videza, prevar, strahovanj in razgaljevanj. Družabni večer, v katerem se vsak skuša predstaviti. Vse osebe se spreminjajo in menjavajo svojo trdnost v medsebojnih odnosih, ko je sila nad njimi večja. Tako Makarovičeva duhovito uvede zelenjavno večjo (ki jo Jovanovič spretno poosebi s črno dolgolasko z bičem in v jahalnih hlačah – iz freudističnega abecednika sanjskih pojavov), ki kot višja sila, nekakšna prevlada in oblast katarzično pospeši spreminjenje oseb in razplet. Deček sebe izsanja kot hrabrega korenčka, ki v tej igri videza, prevar in preosebitev nastane čist in ga vzljubi cvetačno dekle.

Vso igro je Makarovičeva opremila s songi. Jovanovič pa jih je s pomočjo odlične scenske in pevne glasbe Aleša Kerniška postavil v središče te igre spreminjanja in preosebitev. Songe s satirično ostjo oblikuje na način

Sploh pa vsa poletna igra postane satira okolja – slovenstva, srednje mere, „zagamane podalpske kulture“, ki jo v naši sodobnosti poživlja vsa polifonija oblik – domovinski verzi, strizirane opere, heroične arije. Jovanovič ni ostal le na ravni satiričnega obračunavanja teksta, temveč svojo lgro Soočanje razširi celo na parodijo lastnega medija oz. gledališkosti, nastopanja. In kdo bi lahko zameril vso to jedko kritiko, ki je nastala v nespečni glavni sanjajočega dečka. Izsanjal je lgro – emancipacijo oblik, lastnosti, ki jih je posnel po svetu odraslih, zase si je poiskal le zelenjavnega junaka, ki je več čas v ozadju in razplet.

Jovanovič se duhovito igra s plesno-baletnimi formami, z obliko jazz baleta, kabareta ipd. – posmehljivo oblikuje, da tem boljše poantira misel o poplavi in razvrednotenju vseh možnih pojavov v naši današnji kulturi, v tem razsredičenem svetu histerične porabe. V svetu torej, v katerem so estetski kriteriji zelo nebitveni.

Zato ta duhovita igra oblik v igri Spreminjanja, ki postane v osrednjem sporu – sporu pesnika in publike – vse bolj našim prilikam prirejoča za kritika. Kritika vseosti, porabništva, avtoritativne vzgoje, srednje mere, slabštv.

Duhovito razigranemu ansamblu Mladinskega gledališča se je posrečilo oživiti prekrasno predstavo, polno sočne satire na podalpsko tipiko in polno posluha za konfliktno temo potrošniške družbe. K Jovanovičevi gledališki plastiki so izjemno prispevale kostumografija Eji Štihove, scenografija Meta Hočvarjeve in koreografije Ksenije Hribarjeve.

Tekst Makarovičeve je tista zmes poetične slikovitosti in ostru humorosti, ki presega mero poučnosti, pedagoškosti in zraste v zahtevno komunikativno estetsko doživetje. Mladinsko gledališče je zato z uprizoritvijo njenega teksta dokazalo svoje večje zahteve do gledalškosti.